

AMASYA MERKEZ AĞZININ SES BİLGİSİ ÖZELLİKLERİ

Ebru SİLAHŞÖR*

ÖZET

Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan çalışmalar 1867’li yıllara dayanmaktadır. İlk etapta Yabancı Türkologlar tarafından araştırılan Türkiye Türkçesi ağızları, 1940’lı yıllara gelindiğinde yerli araştırmacıların çalışmalarıyla gün yüzüne çıkmıştır. Daha verimli olan bu yerli araştırmacılar döneminden günümüze kadar kayda değer çalışmalar yapılmıştır. Ancak henüz birçok bölgede ağız araştırması yapılmamıştır. Ağız araştırması yapılmamış, derlenmeyi bekleyen illerimizden biri de Amasya’dır. Zengin bir tarihî geçmişe sahip olan Amasya’yı, özellikle dil verilerini ortaya koymak için araştırma sahamız olarak belirledik. Kısa aralıklarla ulaşabildiğimiz her köye giderek derleme çalışmalarında bulunduk. Bu makalede Amasya merkezinden alınan kayıtlardan beş metni (beş köyü) esas alarak ses bilgisi incelemeleri yaptık.

Anahtar Kelimeler: Amasya, Türkiye Türkçesi Ağızları, Derleme Çalışmaları, Türk Dili, Ağız, Ses ve Şekil Bilgisi.

PHONOLOGIC STRUCTURE THE DIALECT OF AMASYA CENTRE

ABSTRACT

The studies on the Turkey Lyrics dialects based on the years of 1867. At first, Turkey Lyrics dialects researched by foreign turkologists has found with studies of local researchers in then the period of 1940 reached. Remarkable studies have been done by local researchers which were more efficient from their period to the present day. However, in many regions, research on local dialect has not been done yet. One of the cities waiting to be collected and its research on local dialect has not been done is Amasya. Since Amasya has a rich historical past, we especially chose it as study area for introducing its language data. We did compilation works at the villages which could go at short intervals. In this article, we made sound examinations on the basis of five text (five villages) taken from records from the centre of Amasya.

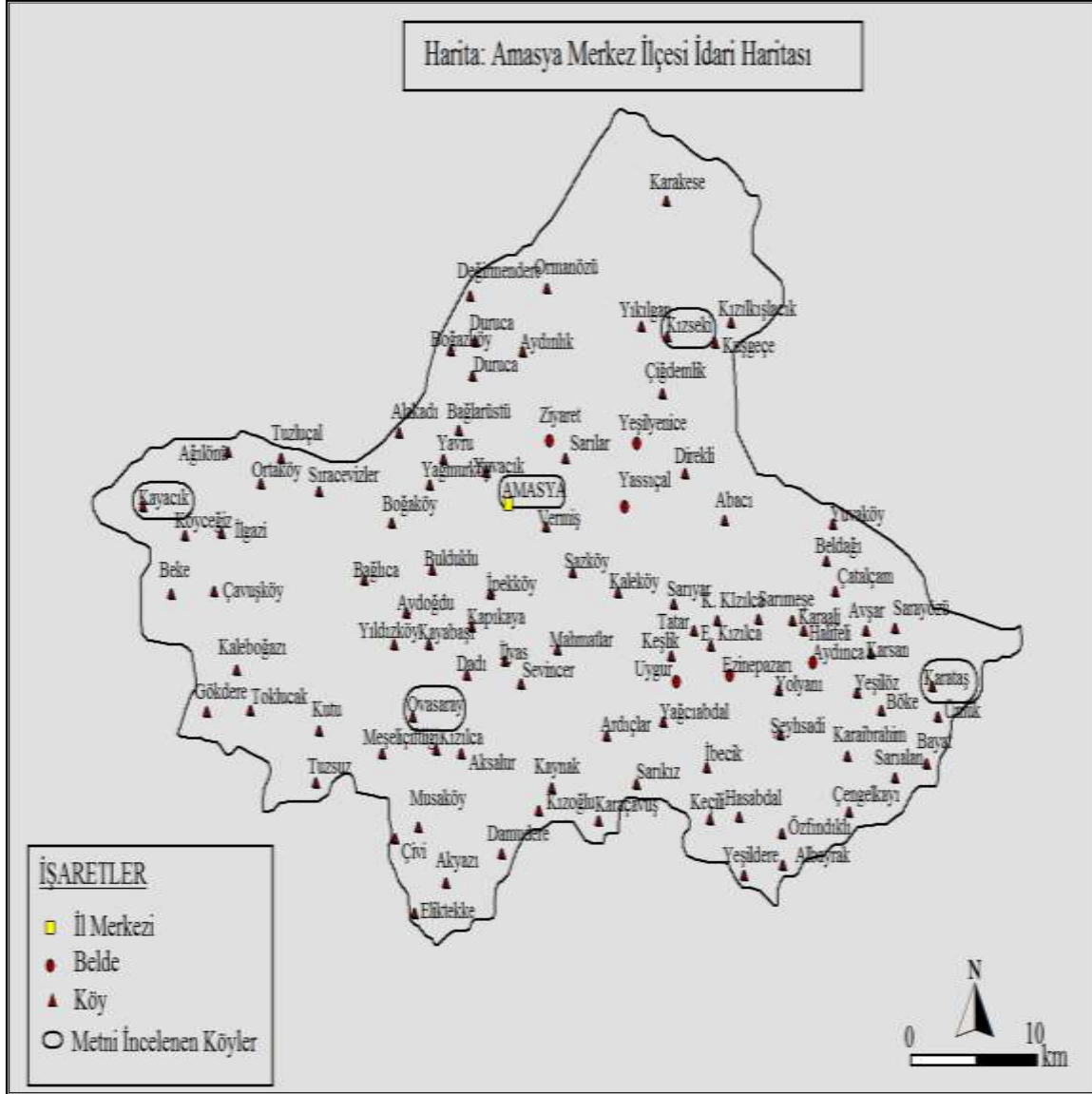
Keywords: Amasya, Turkey Lyrics Dialect, Research On Local Dialect, Dialect, Sound and Shape Examinations.

1. GİRİŞ

Bugüne kadar üzerinde detaylı bir ağız ve derleme çalışması yapılmamış Amasya’nın dil malzemesini gün yüzüne çıkarmak için proje ekibi olarak bölgede belirli aralıklarla derleme çalışmalarında bulunuldu. Bu süre zarfında elden geldiğince her köye ulaşılmaya çalışıldı. Ulaşılan bu köylerde iki ya da üç kaynak kişi belirlendi ve bu kişilerle röportajlar yapıldı. Çalışmanın amacı mevcut olan ağız zenginliğini konuşurları ortadan kalkmadan kayıt altına almaktır. Taşova, Merzifon, Suluova, Gümüşhacıköy, Hamamözü, Göynücek ve merkezden alınan kayıtların deşifre aşaması şu sıralar bitmek üzeredir. “Amasya Merkez Ağız” adlı bu makalede merkeze bağlı beş

* Arş. Gör., Erzurum Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: ebru_silahsor@hotmail.com.

köyden örnek metinler seçilerek ses bilgisi incelemelerinde bulunuldu. Bölge ağzıyla ilgili daha detaylı inceleme bütün metinlerin deşifresi bittiginde yapılacaktır.

Orta Karadeniz bölümünün iç kısmında yer alan ilin koordinatları, $34^{\circ} 57'$ - $36^{\circ} 31'$ doğu boylamları ile $41^{\circ} 04'$ - $40^{\circ} 16'$ kuzey enlemleridir. Amasya doğuda Tokat, güneyde Tokat ve Yozgat, batıda Çorum, kuzeyde Samsun illeriyle komşudur. Toplam 5.701 km^2 lik yüz ölçüme sahiptir.¹ İl merkezinin kuzey-doğusunda Taşova, güneybatısında Göynücek, kuzeybatısında Suluova, Merzifon, Gümüşhacıköy ve Hamamözü ilçeleri vardır.

2009 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanına (ADNKS) göre il merkezine bağlı 98 köy 7 belde olup nüfus sayısı ise 45.343'tür.²

¹ Amasya İl Yıllığı, T.C. Amasya Valiliği, Amasya 2007, s. 19.

² <http://amasya.gov.tr>. 07.12.2010

Yapılan arkeolojik araştırmalara ve eldeki belgelere göre Amasya tarihi MÖ 3000’li yıllara dayanmaktadır. Hitit, Frig, Kimmer, İskit, Lidya, Pers, Hellenistik-Pontus, Roma, Bizans, Danişmend, Selçuklu, İlhanlı ve Osmanlı medeniyetlerine ev sahipliği yapan şehir, bu süre zarfında önemli bilim adamları, âlimler, sanatkârlar ve şairler yetiştirmiştir.³

Binlerce yıllık medeniyetlere ev sahipliği yapmış Amasya’nın kurucusunun kim olduğu ve Amasya adının kökeni hakkında çeşitli görüşler vardır. *MÖ 211-190 yılları arasında yaşayan Roma İmparatoru Septimus Severus’a özgü Amaseia sikkesindeki yazıda Yunan Tanrısı Hermes’in şehrin kurucusu olduğu belirtilmektedir.*⁴ Eski uygarlıklardan kalan belgelere ve sikkelere göre Amasya’nın ilk adının Hakmiş veya Hakpiş olduğu ileri sürülmektedir. Hitit döneminde şehrin adı “Amasid”, Hellenistik döneme ait belgelerde de şehrin adı “Ameseia” olarak geçmektedir.⁵ Pontus dönemindeki adının “Amasseia” olduğu şehir sikkeleri üzerinde geçen ΑΜΑΣΣΕΙΑ ibaresinden anlaşılmaktadır.⁶ İlk Çağ coğrafyacılarından Amasyalı Strabon, Coğrafya (Anadolu)⁷ adlı kitabında Amasya’dan “Amaseia” olarak bahsetmiş ve bu ismi *Amaseia (Amasya); Pontos’da, İris⁸ nehri üzerinde, Strabon ve Mithridates Eupator⁹’un doğduğu kent¹⁰* olarak tanımlamıştır.

“Ana Tanrıça Mâ’nın Şehri”¹¹ anlamına gelen Amaseia ismi, Roma döneminde fazla değişikliğe uğramamış, Bizans devrinde de “Amasia” olarak değiştirilmiştir. Türklerin bölgeyi fethetmesinden sonra “Amâsiyye” ve “Şehr-i Haraşma” olarak değişen isim, Selçuklu, İlhanlı ve Osmanlı döneminden günümüze “Amasya” olarak gelmiştir.¹²

1075 yılında Danişment Gazi tarafından Türk egemenliğine alınan Amasya’nın Osmanlı hâkimiyetine girmesi ve Osmanlı’yı idare edecek sultanların Amasya’da yetiştirilmesi ile şehir “Şehzadeler Şehri” ve “Daru’l-Selatin” olarak adlandırılmıştır. Pek çok medeniyetin hüküm sürdüğü Amasya’da tarihe ışık tutacak kalıntılar hâlen mevcuttur. İl merkezinde uygarlıklardan derin izler bırakan Pontus’ların krallarının ölümünden sonra kayalara oymak suretiyle yaptıkları “Kral Kaya Mezarları” hâlen ilin anıtsal eserleri arasındadır.

³ Adnan Gürbüz, “15–17. Yüzyıllarda Amasya Kalesi”, **I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, T.C. Amasya Valiliği, Amasya 2007, s. 87.

⁴ **Yurt Ansiklopedisi**, C. 1, Amasya Maddesi, 1981, s. 419.

⁵ Adnan Gürbüz, **Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 1993, s. 17.

⁶ <http://amasya.gov.tr>. (Son erişim 07.12.2010)

⁷ Strabon, Coğrafya (Anadolu) (Kitap: XII, XIII, XIV), çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 333.

⁸ Antik çağlarda Yeşilirmak’ın adı.

⁹ MÖ 120–63 yılları arasında Anadolu’da hüküm süren Pontus kralı.

¹⁰ Strabon, Coğrafya (Anadolu) (Kitap: XII, XIII, XIV), çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 264.

¹¹ **Amasya İl Yıllığı**, T.C. Amasya Valiliği, Amasya 2007, s. 150.

¹² **Amasya İl Yıllığı**, T.C. Amasya Valiliği, Amasya 2007, s. 149.

Ağız araştırmalarının sayısı 1940’larda başlayan yerli araştırmacılar dönemiyle artmıştır. Yapılan araştırmalara rağmen henüz üzerinde herhangi bir ağız araştırması ve derleme yapılmamış birçok bölge vardır. Bu bölgelerden biri de Amasya’dır. Şu ana kadar yapılan ağız çalışmalarında Amasya ağızına sadece belirli noktalarda değinilmiş, geniş anlamda yapılan çalışmalar da bir-iki yüksek lisans tezi ve makaleyle sınırlı kalmıştır.¹³

Ağız araştırmalarıyla ilgili önemli çalışmaları olan CAFEROĞLU, 1946 yılında yaptığı bir sınıflandırmada Amasya ağızını, “Amasya, Çorum, Ankara, kısmen Yozgat ağızları bölgesine dâhil etmiştir. KARAHAN da Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması¹⁴ adlı kitabında Amasya ağızını, Batı Grubu ağızlarının VI. grubuna dâhil etmiştir. ERDEM, Amasya Ağızları¹⁵ adlı bildirisinde, Amasya’yı geniş olarak düşünüldüğünde Batı Anadolu Ağızları, dar çerçevede de Orta Anadolu ağızları içerisine almıştır. *Amasya, Orta Anadolu ağızlarını temsil eden en iyi ağızlardan biridir.*¹⁶

Ölçünlü dille ağızlar arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Çünkü yazı dili, ağızları temel alarak meydana gelir. Bunun en güzel örneği Eski Anadolu Türkçesi’dir. Eski Anadolu Türkçesi yazı dili olma yolunda, döneminde konuşulan ağızlardan birkaçını özellikle de Orta Anadolu ağızlarını kendine esas almıştır.¹⁷ Orta Anadolu ağızları içerisine dâhil edilen Amasya ile Eski Anadolu Türkçesi arasındaki ses benzerliğini inceleme bölümümüzün sonunda anlayabiliriz.

2. Ses Bilgisi

2.1. Ünlüler

2.1.1. Ünlü Çeşitleri

Amasya merkez ağızında, yazı dilimizde bulunan /a/, /ı/, /o/, /u/, /e/, /i/, /ö/, /ü/ gibi temel ünlüler yanında boğumlanma noktaları bakımından ünlü ve ünsüzlerin birbirlerine etkisi sonucu az çok değişikliğe uğramış ünlüler de vardır. Tespit edebildiğimiz bu ünlüler şunlardır: [á], [â], [ã], [ä], /ë/, [ê], [í], [î], [ó], [ô], [õ], [ú], [û], [ö], [ã]

/a/ Ünlüsünün Çeşitleri ([á], [â], [ã], [ä])

[á]: /a/ ile /e/ arasında tam artlaşmamış yarı ön, boğumlanma noktası orta damak olan bir ünlüdür. Bu ses çıkarılırken dil hafifçe geriye çekilir ve dilin ön kısmı kabarıp. Amasya merkez ağızında sıkça kullanılan bu ünlü sistemli değildir. Çoğunlukla /a/>[á] ve /e/>[á] değişimi şeklinde ortaya çıkmıştır.

Yöre ağızının tamamında tespit edilen bu ses sistemli bir şekilde /y/ ünsüzünün önlüleştirici tesiriyle ortaya çıkar. sóyád, buriyá (buraya), yāni, yáluñuz (yalnız), yápar.

Gelecek zaman çekiminde ve sistemli olmamak kaydıyla geniş zaman çekiminde de yine bu ünlü karşımıza çıkar. ölecāñ (öleceksin), gómeccāñiz (gömeceksiniz), dókárdi (dökerdi).

[ä]: /a/ sesinin daralmasıyla meydana gelen yarı açık, düz, orta bir ünlüdür. /a/ ile /ı/ arasındaki boğumlanma noktasının /a/’ya yakın bir yerinde boğumlanır. Yanında bulunan

¹³ Bu konuda yapılan çalışmalar: bk. AVCI 1988; PEKACAR 2003; ERDEM 2007.

¹⁴ Leylâ Karahan, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996.

¹⁵ Mehmet Dursun Erdem, *Amasya Ağızları*, I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, T.C. Amasya Valiliği, Amasya 2007, s. 811-819.

¹⁶ Age, s. 812.

¹⁷ Age, s. 813.

ünsüzlerin daraltıcı etkisi veya kendinden önceki-sonraki dar ünlülerin etkisiyle oluşur.¹⁸ övâsarayâ, yâzâcânî (yazacağı), ânnâdacaḥ (anlatacak), zâmaḥ (semah), anacâz (anacığaz).

Ayrıca bu ses /ğ/ sesinin düşürüldüğü kelimelerde de karşımıza çıkar. dâğıdu, yâ, cumâîâ.

[â]: /a/ ile /o/ arasında tam yuvarlaklaşmamış art damak, yarı geniş bir ünlüdür. Bu sesin boğumlanmasında dil /a/ sesinde olduğu gibidir, ancak ağız yolu biraz daralmış ve dudaklar az da olsa yuvarlaklaşmıştır.¹⁹ /a/ ile /o/ arasındaki boğumlanma noktasında oluşan bu yuvarlak /a/ ünlüsünün oluşumunda dudak ünsüzlerinin ve yuvarlak ünlülerin etkisi büyüktür.²⁰ bâba, paḥlâva (baklava).

Genel olarak ağızlarda düz ünlüyü yuvarlaklaştırma eğilimi çoktur ve kesin bir kurala bağlı değildir.²¹ Bunun yanı sıra [â] sesine bölge ağızında çok nadir rastlanmaktadır.

[ã]: Genizsi /n/([ñ])'nin düşmesi ve genizelliğin yandaki /a/ ünlüsüne geçmesiyle oluşan bir sestir. qã (ona), buã (buna).

/e/ Ünlüsü ve Çeşitleri(/è/, [ã], [é], [é])

/è/: /e/ ile /i/ arasında, /i/'ye daha yakın, kapalı veya yarı kapalı, dar veya yarı dar, dil sırtı /i/'ye nazaran biraz daha geride kabarak oluşan bir ünlüdür.²² Amasya ağızında çok rastlanan sistemli bir /e/ ünlüsüdür. èvelce, dède, gèleceg, gèdeceg, ètti, èkmã (ekmeğe).

[é]: /e/ ile /ö/ arasında yarı yuvarlakmış bir ünlüdür. Dudak ünsüzlerinin etkisiyle ve /ö/ ünlüsünün dudak ünsüzlerinin yanında düzleşmesi sonucu oluşmuştur. bëyle (böyle), dèvlet(devlet), öylè (öyle).

[ã]: /a/ ile /e/ arasında /e/'ye daha yakın bir ünlüdür. Boğumlanma noktası /e/'ye nazaran daha geridedir. Bölge ağızında bu ses yaygın değildir. àlli (elli), àngin (Engin).

/i/ Ünlüsü ve Çeşitleri([í], [î])

[í]: /i/ ile /i/ arasında /i/'ye daha yakın yarı art bir orta damak ünlüsüdür. Bu sese, kelime köklerinde ve ilgi hali ekinde rastlanır. Orta damağın /i/'ye daha yakın bir bölgesinde boğumlanan ve /i/ ile /i/ arasındaki ses basamağında bulunan önlüleşmiş bir /i/ ya da artlaşmış bir /i/ ünlüsüdür.²³

Bu ses /ç/, /ş/, /y/ gibi önlüleştirici özelliğe sahip seslerin tesiriyle ortaya çıkmıştır. Metinlerin büyük bir kısmında da genellikle /y/'nin önlüleştirici tesiriyle oluşmuş [í]'ye rastlanmıştır. yîḥâlârdı (yıklarardı), yâziyî (yazıyı). [í]'nin öncesinde veya sonrasında gelen ünsüzler arka, geri boğumlanmalı ünsüzlerdir. Ancak bu ünsüzlerden birinin önlüleştirici etkisiyle yarı önlüleşen bu /i/ çeşidi ön ünlü olma yoluna girmiştir.²⁴

¹⁸ Zeynep Korkmaz, **Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi(Fonetik)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 9.

¹⁹ **Age**, s. 9

²⁰ Mehmet Dursun Erdem, **Asarcık Ağızı**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001, s. 22.

²¹ Ahmet Caferoğlu, "Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara 1964, 7.

²² Mehmet Dursun Erdem – Müntheha Gül, "Kapalı e (è) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi", **Karadeniz Araştırmaları**, Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi, S. 11, Güz, Karam Yayınları, Çorum 2006, s. 121.

²³ Zeynep Korkmaz, **Neveşehir ve Yöresi Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 32.

²⁴ Zeynep Korkmaz, **Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi(Fonetik)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 7.

[i]: /i/ ile /u/ arasında yarı yuvarlaklaşmış bir ünlüdür. Bu sesin oluşumunda yanındaki dudak ünsüzlerin tesiri büyüktür. ğarışduruyoduğ (kariştiriyorduk), olıdu (olurdu), áyri (ayrı).

/o/ Ünlüsü ve Çeşitleri ([ó],[ö])

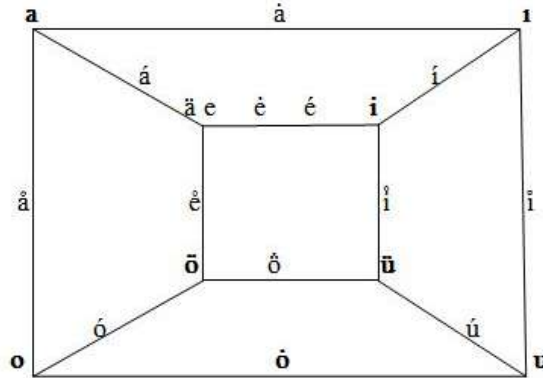
[ó]: /o/ ile /ö/ arasında /o/’ya daha yakın, yarı art, yuvarlak bir ünlüdür. Tek veya çok heceli kelimelerin ön ve iç seslerinde rastladığımız, ön damaktaki ö ünlüsünün boğumlanma noktasının orta damak sınırına kayması ile oluşan bir ünlü çeşidir. Sistemli şekilde görölen bu ünlü, /ğ/, /k/ ünsüzlerinin artlaştırıcı etkisiyle oluşmuştur. kıoy, ğomecañız, ğosderiy. şimdiki zaman ekindeki /r/’nin düşmesi ve /y/ sesinin önlüleştirici tesiriyle [ó] sesi ortaya çıkar. ğonderiyó (ğonderiyor).

Başta Orta-Anadolu, kısmen Rize ve Trabzon ağızları olmak üzere, adeta düzenli bir durumda diğer ağızlarda da /ö/ ve /ü/ seslerinin /ö/>/o/ ve /ü/>/u/ ya doğru kaymakta oldukları görölmektedir. Bu değişim, daha fazla ilk hecelerde gelişerek, kendinden sonrakiler üzerine de etkisini yaymaktadır.²⁵

[ö]: /o/ ile /u/ arasında yarı-kapalı yuvarlak geri ünlüdür.²⁶ /o/ ile /u/ arasında boğumlanan, yarı geniş, art [ö] ünlüsü, bölge ağızında sıkça kullanılmaktadır. Sistemli olmasa da genellikle kelimelerin ilk hecelerinde bulunur. ğocam (kocam), yóh (yok), sóna (sonra), ósman. /ğ/ sesinin düşmesi sonucu yan yana gelen iki ünlüden dar olanı /o/ sesini daraltmış ve [ö] ünlüsü ortaya çıkmıştır. sóuh, dóul, yóudu. Yine sistemli olmamak kaydıyla bazı şimdiki zaman çekimlerinde [ö] ünlüsüne rastlanmaktadır. bilmiyóm (bilmiyorum), yařıyóm (yaşıyorum), diyólar (diyorlar), oluyó (oluyor), diyóh (diyoruz), bürüküyóę (birikiyoruz).

/u/ Ünlüsü ve Çeşitleri([ú])

[ú]: Geri boğumlanmalı /u/ ünlüsü ile ön boğumlanmalı /ü/ ünlüsü arasındaki orta damak bölgesinde, dil sırtının orta damağın ön kısmına yükselmesi ile boğumlanan artlaşmış bir /ü/ ünlüsüdür.²⁷ Daha çok /ğ/, /k/ ünsüzlerinin ses çevresinde boğumlanma noktasını nispeten geriye çekmesi sonucu ortaya çıkmıştır.²⁸ böyúęler (büyükler), ğósüne (ğögsüne), kıoyúñ (köyün), ğorevlú (ğörevli), ğétúduęleri (getirdikleri), dúún, úř (üç), úcún (için), ğún (gün).

Tablo 1. Amasya Merkez Ağızındaki Ünlüleri Gösterir şema

²⁵ Ahmet Caferoğlu, “Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara 1964, 14.

²⁶ Zeynep Korkmaz, *Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi(Fonetik)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 10

²⁷ Age, s. 7.

²⁸ Mehmet Dursun Erdem - Esra Kirik - Sibel Üst – Güner Dağdelen, “Türkoğlu Ağızı (Kahramanmaraş Ağızları-1)”, *Turkish Studies*, Volume 4/8 Fall, 2009, s. 2528.

2.1.1.2. Ünlülerde Uzunluk Kısalık

Ünlüler söyleniş süreleri bakımından uzun, kısa ve normal süreli ünlüler olmak üzere üçe ayrılır. Türkiye Türkçesinin ünlüleri daha çok normal süreli ünlülerdir.²⁹ *Boğumlanma süreleri normal (temel) ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan –yahut normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan- ünlülere uzun ünlüler denir.*³⁰ Uzun ünlüler, birincil/asli uzun ünlüler ve ikincil uzun ünlüler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Birincil uzun ünlüler, Türkmen, Yakut ve Halaç lehçelerinde sistemli olarak korunmuştur. Kelimenin kullanıldığı ilk dönemlerde uzun olmadıkları halde sonradan çeşitli ses olayları sonucunda uzamış olan ikincil uzun ünlüler, Türkiye Türkçesi ağızları ve bazı çağdaş Türk yazı dillerinde görülmektedir. Bölge ağzında h, g, ğ, k, l n, ñ, r, v, y ünsüzlerinin düşmesi sonucunda ikincil uzun ünlüler ortaya çıkmıştır.³¹

Amasya merkez ağzında birincil uzun ünlü olarak adlandırabileceğimiz ünlüye sadece *yıka-* kelimesinde karşılaşmıştır. *yīhandım*.

2.1.1.2.1. Uzun Ünlülerin Normal Süreli Ünlüye Dönüşmesi

Türkiye Türkçesinde yabancı dillerden özellikle Farsça ve Arapçadan alınan kelimelerdeki ünlü uzunlukları korunmuştur.³² Ancak bölge ağzında, uzun ünlüler kısalarak, normal süreli ünlüye dönüşmüştür. *barabar* (berāber), *dene* (tāne), *imam* (imām), *zaman* (zamān).

2.1.1.2.2. Normal Süreli Ünlülerin Kısa Ünlüye Dönüşmesi

Amasya merkez ağzında bazı ünlüler vurgusuz durumda ve hızlı konuşma sırasında kısalmıştır. *yānına*, *yāşımdayım*, *alūlar*.

Ünlüyle biten bir kelimedenden sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde ilk kelimenin sonundaki dar ünlü kısalmaktadır. *yēñi_ismi*, *oldü_üçün*, *ertes_i_ünde*.

Bölge ağzında, yazı dilinde düştüğü halde /r/ ve /m/ ünsüzlerinden sonra korunan ek-fiilin /ı/ ünlüsü kısalmaktadır. *varıdı*.

Ünlü türemesi yoluyla bazı kelimelerin başına gelen /ı/ ve /i/ ünlüleri kısadır. *īrahat*, *īramazan*.

2.1.1.2.3. Hece Kaynaşmasıyla Oluşan Uzun Ünlüler

Konuşma dilinde özellikle ağızlarda bazı ünlüler önlerindeki heceleri eriterek uzun ünlü biçimine girerler. /h/, /r/, /ğ/, [ñ], /y/ ve /h/ ünsüzlerinin erimesi sonucunda uzun ünlüler oluşmaktadır.³³ *ortalānda* (ortalalarında), *tağsīnen* (taksiyle), *bādan*, *būdāy*, *ğānımız*, *hāne*, *bōle* (böyle), *bilim* (bileyim).

Şimdiki zaman eki –ecek, –acak’ın birinci teklik ve birinci çokluk çekimlerinde hece kaynaşmasıyla –cēm/cām şekilleri kullanılmaktadır. *gidecēm* (gideceğim), *dö necām* (döneceğim).

²⁹ Ahmet Buran, “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler”, **II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat Ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, Erciyes Üniversitesi, 10-12 Nisan 2006, Kayseri, s. 289.

³⁰ Zeynep Korkmaz, **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 37.

³¹ Daha geniş bilgi için bk. ERDEM 2008, 502-562; GABAİN 1988, 33; Ahmet Buran, “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler”, **II. Kayseri Ve Yöresi Kültür, Sanat Ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, Erciyes Üniversitesi, 10-12 Nisan 2006, Kayseri, s. 289; Ercan Alkaya, “Sibirya Tatar Türkçesindeki Uzun Ünlüler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Turkish Studies**, Volume 3/4, Summer 2008, ss. 19-42; KORKMAZ 1995, 123-127.

³² Mehmet Dursun Erdem - Ramazan Bölük, “Kaş (Antalya) Ağızı Ses Özellikleri Üzerine”, **Turkish Studies**, Volume 6/1, Winter 2011, 2011, s. 412.

³³ Mehmet Dursun Erdem, **Asarcık Ağızı**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001, s. 27.

Üçüncü teklik şahıs iyelik ekinin kaynaşması sonucu, kaynaşan sestem önceki ünlüler uzamaktadır.³⁴ ğaynatān (kaynatanın), yāzaccānı (yazacağı), kıynānı (kıynağını).

2.1.1.2.4. Ünsüz Düşmesiyle Oluşan Uzun Ünlüler

Düşme eğiliminde olan ünsüzlerin önce söyleyişteki belirginlikleri zayıflar ve boğumlanma süreleri kısaltmaya başlar. Yok olmaya ya da ünlüleşmeye doğru giden ünsüzün kaybettiklerini, genellikle yanındaki diğer bir ünlü üzerine alır. Böylece yok olmaya doğru giden sesin geride bıraktığı mirasla güçlenen ünlü daha belirgin ve boğumlanma süresi daha uzun güçlü bir ses haline gelir.³⁵ -k-, -ğ-, -l-, n-, -y ünsüzleri düştükleri ya da eriyerek ünlüleşip kayboldukları zaman kendilerinden önceki ünlüleri uzatırlar.³⁶ Amasya merkez ağzında bazı kelimelerdeki /ğ/, /n/, /y/, /k/, /h/ ve /v/ ünsüzleri düşer ve bunlar kendinden önceki ünlünün uzamasına sebep olurlar. dādan, dōma, bōle, işallah (inşallah), ōsūzum (öksüzüm), rāmet (rahmet).

2.1.1.3. İkiz Ünlüler

Türkiye Türkçesi ağızlarında ünlü düşmesi, hece sonlarındaki /y/ ve /v/ ünsüzleri ile iç sesteki /y/, /v/, /ğ/ ve /h/ ünsüzlerinin erimeleri sonucunda yan yana gelen ikiz ünlüleri oluştururlar.³⁷ Amasya merkez ağzında genellikle /ğ/, /y/ ünsüzlerinin düşmesi sonucu bu seslerin her iki tarafında bulunan ve ayrı hecelere ait iken aradaki ünsüzün kaybolması ile yan yana gelmiş ünlüler, ikiz ünlüleri oluştururlar.

2.1.1.3.1. Yükselen İkiz Ünlüler

Birinci ünlüsü ikinci ünlüsünden daha dar olan ikiz ünlüler, yükselen ikiz ünlüler diye adlandırılır.³⁸ İkinci ünlüsü vurgulu, birinci ünlüye göre daha sürekli olan ikiz ünlü türü³⁹ Amasya merkez ağzında genellikle /ğ/ ünsüzünün erimesi sonucu oluşmaktadır. sanduā, ğunnūce.

2.1.1.3.2. Eşit İkiz Ünlüler

Her iki ögesindeki ünlü aynı ve boğumlanma süreleri eşit olan ikiz ünlü türüdür (KORKMAZ 1994b; 42). Genellikle iki ünlü arasındaki /ğ/, [ñ] ve /y/ seslerinin erimesi sonucunda oluşmuştur. Bölge ağzında aa, oo, úú, üü, uu şekilleri görülmektedir. Bu kullanımlar sistemli değildir. bildūúm (bildiğim), içiim (içeyim), çocuu (çocuğu), laābı (lağabı), baā (baña).

2.1.1.3.3. Alçalan İkiz Ünlüler

İkinci ünlüsü birinci ünlüsüne göre daha dar ve süreksiz olan ikiz ünlülere alçalan ikiz ünlüler denir.⁴⁰ Amasya merkez ağzında alçalan ikiz ünlülere sıkça rastlanmaktadır. doımlıim (doğumluyum), deıđđi (değişti), daıdııudu (dağıtıldı), yōudu, dōu! (değil).

2.1.1.4. Ünlü Uyumları ve Ünlü Benzeşmeleri

Ünlü uyumları ve ünlü benzeşmeleri seslerin birbirlerine yaptıkları etkilerin sonucudur. Ses değişimlerinin önemli yer tuttuğu Türkçede⁴¹, üç türlü uyumdan bahsedebiliriz.

³⁴ Yusuf Avcı, Amasya Aydınca Ağızı (İnceleme- Metinler- Sözlük), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 1988, s. 38.

³⁵ Ahmet Buran, “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler”, **II. Kayseri Ve Yöresi Kültür, Sanat Ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, Erciyes Üniversitesi, 10-12 Nisan 2006, Kayseri, s. 291-292.

³⁶ Zeynep Korkmaz, **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 38.

³⁷ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. 128.

³⁸ Mehmet Dursun Erdem, **Asarcık Ağızı**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001, s. 29.

³⁹ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. 128.

⁴⁰ Mehmet Aydın, **Aybastı Ağızı** (İnceleme-Metin-Sözlük), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 16.

1. Önlük-Artlık Uyumu
2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu
3. Genişlik-Darlık Uyumu

Amasya merkez ağzında bu ünlü uyumları mevcuttur.

2.1.1.4.1. Önlük-Artlık Uyumu

Yalın veya eklerle uzatılmış olan kelimelerde ilk hecede bulunan ünlünün önlük-artlık niteliğinin sonraki hecelere aktarılması⁴² olarak adlandırılan bu uyum diğer Türkiye Türkçesi ağzlarında olduğu gibi Amasya merkez ağzında da sağlam bir yapı arz eder. Bazı alıntı kelimelerin ve önlük-artlık uyumuna uymayan eklerin bu uyumun etkisi altına girdikleri görülmektedir.

Amasya merkez ağzında çeşitli dillerden alınan kelimelerin büyük bir kısmında ilerleyici ve gerileyici benzeşme yoluyla önlük-artlık uyumu görülmektedir.

İlerleyici Benzeşme Yoluyla:

Hem önlüleştirici hem artılaştırıcı yönde görülen bu benzeşme, Amasya merkez ağzında kendini göstermektedir. mezer, vaḫıt (vakit), dene (tāne), ḫabar.

Gerileyici Benzeşme Yoluyla: nişan (nişan), eteş (ateş).

Çift Yönlü Benzeşme Yoluyla:

Orta hecede kalan ünlü, önünde ve arakasında kalan ünlüleri etkileyerek onları kendisine benzetir. Bu benzeşme bölge ağzında bir kelimedede görülmektedir. barabar (beraber).

Yine “ile” edatı kelimeyle benzeşme yoluna girer ve uyuma tabi olur. adamınan (adam ile)

Bölge ağzında bazı edatların Eski Anadolu Türkçesindeki şekillerini korudukları görülmektedir.⁴³ yanı (yani), hanı (hani), hangı (hangi).

2.1.1.4.1.1. Önlük-Artlık Uyumunun Bozulması

Amasya merkez ağzında önlük-artlık uyumu bazı ünsüzler ve ekler etkisiyle bozulmaktadır.

/y/ ünsüzünün etkisi dolayısıyla şimdiki zaman eki bazen uyuma tabi olurken bazen de uyumu bozmaktadır. Bölge ağzında şimdiki zaman ekinin sistemli bir kullanımı yoktur. On iki değişik şekilde şimdiki zaman ekiyle karşılaşılmaktadır. Bu açıdan bakacak olursak Amasya merkez ağzında şimdiki zaman eki önlük-artlık uyumunu bazen bozmaktadır. alıy (alıyor), gëliyelá (geliyor), okuyü (okuyor).

Bölge ağzında art sıradan başlayıp art sıradan devam eden bazı kelimelerde ön sıradan ünlülere geçilmiştir. misir (mısır), emme (ama).

2.1.1.4.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu, basit ya da bileşik kelimelerde ünlülerin düzlük-yuvarlaklık bakımından ilk hece ünlüsüne göre ayarlanmasıdır.⁴⁴ Eski Anadolu Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumunun aleyhine dilde birçok gelişme meydana gelmiştir. Batı Türkçesinde Osmanlıcanın son dönemlerine geldiğinde bu uyumun dilimize girdiğini görmekteyiz. Türkiye Türkçesine

⁴¹ Zeynep Korkmaz, **Neveşehir ve Yöresi Ağzları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 44.

⁴² Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. 51

⁴³ Yusuf Avcı, **Amasya Aydınca Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük)**, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 1988, s. 48.

⁴⁴ Zeynep Korkmaz, **Neveşehir ve Yöresi Ağzları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 53.

gelindiğinde de bu uyum kuvvetli bir şekilde kendini göstermiştir.⁴⁵ Araştırmalarımız sonucunda Amasya merkez ağzında düzlük-yuvarlaklık uyumunun tam olarak gerçekleşmediğini söyleyebiliriz. böyle (böyle).

Amasya merkez ağzında şimdiki zaman ekinin düzleştiği görülmektedir. geliyá (geliyor), diyelá (diyorlar).

Bölge ağzında “için” edatı art heceyle başlayan kelimelerde Eski Anadolu Türkçesi’ndeki yuvarlak şeklini devam ettirmiştir. oldü_úcün (olduğu için).

2.1.1.4.2.1. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

*Eski Anadolu Türkçesinden bu yana asli yuvarlak şekillerin devam etmesi düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozar.*⁴⁶ Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlak şekillerin korunduğu bölge ağzında, düzlük-yuvarlaklık uyumu genellikle bozulmuştur. cevüzüñ (cevizin), dâğduludu (dağıtılırdı), gétüriyım (getireyim), nirelüsüñ (nerelisin).

2.1.1.4.3. Genişlik-Darlık Uyumu

Bölge ağzında genişlik-darlık uyumu oldukça yaygındır. Bu uyum genellikle daralma yönünde gerçekleşmiştir. dâğduludu (dağıtılırdı).

Genişleme yönündeki uyum daha az kelimedede karşımıza çıkmaktadır. deşermen (değirmen), gózel (güzel).

2.1.1.5. Ünlü Değişmeleri

Amasya merkez ağzında çeşitli sebeplerden dolayı ünlü değişmeleri gerçekleşmiştir. İlerleyici veya gerileyici yönde olan bu değişmelerin çoğu “/y/, /ş/, /ç/, /z/, /s/, /m/, /n/, /t/”⁴⁷, ünsüzlerinin önlüleştirici etkisinden kaynaklanmaktadır. Bölge ağzındaki ünlü değişimlerini şu şekilde inceleyebiliriz:

2.1.1.5.1. Art Ünlülerin Önlüleşmesi

/a/>/e/ değişimi: Amasya merkez ağzında ilerleyici veya gerileyici benzeşmeler sonucunda /a/>/e/ değişimi görülmektedir. eteş (ateş), dene (tâne), emme (ama), birez (biraz).

a>á değişimi: /a/>/e/ değişiminin bir ön safhasıdır. Genellikle /y/ ünsüzünün önlüleştirici tesiri sonucunda bu değişim gerçekleşmiştir. háyrim (hayrım), çáyimi (çayımı), oriyá (oraya), yárisı (yarısı), ámme (ama), buriyá (buraya), gáyánam (kaynanam).

/ı/>/i/ değişimi: Bölge ağzında çok az görülen bir değişimdir. misir (mısır). /ı/-/i/ değişikliğinin Türkçede /ı/ vokalinin normalden kısa olmasıyla ortaya çıktığını belirten ERGİN, “dahi, hani, hangi” kelimelerinin bazı ağızlarda bugün “dahı, hanı ve hanğı” şeklinde kullanıldıklarını belirtmiştir.⁴⁸ Bu kelime, Amasya merkez ağzında *hanğı* şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

hanğı(ET)>hangi(TT) /ı/>/i/

hanğı(ET)=hanğı(Amasya Ağzı)

⁴⁵ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayım-Tanıtım, İstanbul 2003, s. 72.

⁴⁶ Mehmet Dursun Erdem - Esra Kirik - Sibel Üst - Güner Dağdelen, “Türkoğlu Ağzı (Kahramanmaraş Ağzıları-1)”, *Turkish Studies*, Volume 4/8 Fall, 2009, s. 2531.

⁴⁷ Yusuf Avcı, *Amasya Aydınca Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük)*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 1988, s. 56.

⁴⁸ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım-Yayım-Tanıtım, İstanbul 2003, s. 80-81.

/ɨ/>[i] değişimi: Bu değişim /ɨ/>/i/ değişiminin bir ara evresidir. /y/ ünsüzünün önlüleştirici tesiri sonucunda gerçekleşmiştir. ğólbaşı (gölbaşı), yápiyódum (yapıyodum), yáziyódum (yazıyodum).

2.1.1.5.2. Ön Ünlülerin Artlaşması

/e/>/a/, /e/>[á] değişimi: Bu değişim sadece birkaç örnekte görülmektedir. ħabar (haber), ğardaş (kardeş), barabár (beraber), dönecám (döneceğim).

/ö/>[ó] değişimi: Sistemli şekilde görülen bu değişim genellikle /ğ/, /k/ ünsüzlerinin artılaştırıcı etkisiyle oluşmuştur. ósúzúm (öksüzüm), kóy (köy), ğónderdim (gönderdim), kóķ (kök), kómeç (kömeç).

/ü/>[ú] değişimi: Sistemli bir şekilde görülen bu değişim, /ğ/, /k/ ünsüzlerinin tesiriyle meydana gelmiştir. ğúccúĝ (küçük), múlkúm (mülküm), ğún (gün), kóķú kútú (kökü kütüğü).

Yüne /ğ/ ünsüzünün erimesi ile /ü/>[ú] değişimi gerçekleşmiştir. dúún.

2.1.1.5.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

/ɨ/>/u/ değişimi: /ɨ/>/u/ değişiminin Amasya merkez ağzındaki en önemli sebebi Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlak şekilli kelimelerin devam etmesidir. Bunun yanında yine dudak ünsüzlerinin etkisiyle de bu değişim görülmektedir. nişannuna (nişannına), yáluñuz (yalnız), puñar (pınar), altun (altın).

/ɨ/>[i] değişimi: Fazla görülen bir değişim değildir. aldı (aldı), ğuşanıdu (kuşanırdı), olıdu (olurdu), daıdıdu (dağıtırdı), áyri (ayrı).

/i/>/ü/, /i/>/u/ değişimi: Yine fazla görülen bir değişim değildir. ğelüdük (gelirdik), gendü (kendi).

/a/>[á] değişimi: Sistemli olmayan bu değişim sadece bir iki kelimedede görülmektedir. bába, baĥláva.

/e/>/ö/ değişimi: Dudak ünsüzlerinin etkisi sonucunda görülen bu değişim sistemli değildir, sadece belirli kelimelerde görülmektedir. dēvlet (devlet).

2.1.1.5.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Amasya merkez ağzı, düzleşmenin çok az görüldüğü bir ağız bölgesidir. Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi olayı sistemli değildir ve sadece belirli kelimelerle sınırlıdır.

/ö/>/e/ değişimi: Genellikle y ünsüzünün önlüleştirici tesiriyle gerçekleşen bir değişimdir. Bölge ağzında fazla görülmemektedir. böyle (böyle).

/o/>/e/ değişimi: /y/ ünsüzünün önlüleştirici tesiriyle şimdiki zamanın kullanımlarında karşılaşılan bir değişimdir. diyelá (diyorlar).

2.1.1.5.5. Geniş Ünlülerin Daralması

/a/>[á] değişimi: /a/>/ɨ/ değişiminin bir ara merhalesidir. Genellikle /ğ/ ünsüzünün erimesi sonucu yan yana gelen ünsüzlerden geniş olanı daralmaktadır. Bölge ağzında pek fazla görülmemektedir. zámán, daıduğudu (dağıtırdı), yáı (yağı).

/e/>/i/ değişimi: Genellikle /y/ ünsüzünün daraltıcı ve önlüleştirici⁴⁹ etkisiyle oluşan bir ünlü değişimidir. dóvmiye (dövmeye), tekniyé (tekneye), neriye (nereye).

⁴⁹ Mehmet Dursun Erdem, **Asarcık Ağzı**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001, s. 44.

Bölge ağızında –ince zarf-fiil eki ön sıradan kelimelerde –inci şeklini almaktadır. gelince (gelince), gidince (gidince).

/e/>/è/ değişimi: Çok yaygın olan bir ünlü değişimidir. Değişim niteliği taşıyan örneklerin yanında eski şekillerin devamı niteliğinde de /è/ vardır. Yine /y/ ünsüzünün önlüleştirci ve daraltıcı tesiri sonucunda oluşmuştur. bês, gèrçegden (gerçekten), èziyödu (eziyodu), dèyneg (deynek), èveli (eveli).

/e/>[ä] değişimi: Sadece bir iki kelimedede görülen bir ünlü değişimidir. älli (elli), ängin (engin).

/o/>[ö] değişimi: /o/>/u/ değişimide bir ara merhale niteliğindedir. Sistemli olan değişime, genellikle şimdiki zaman ekinde rastlanmıştır. dönüyö (dönüyor), öna (ona), diyöh (diyorusuz), yöh (yok), yapiliyö (yapılıyor).

/ö/>[ö] değişimi: Sadece birkaç örnekte görülen bir değişimdir. böyüglèr (büyükler).

2.1.1.5.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi

/i/>/e/, /i/>/è/ değişimi: Bölge ağızında pek fazla görülememektedir. hèç (hiç), èşitdim (işittim).

/ü/>/ö/, /ü/>[ö] değişimi: Pek fazla görülmeyen bir değişimdir. böyük (büyük), hókümet (hükümet).

2.1.1.6. Ünlülerde Türeme ve Düşme

2.1.1.6.1. Ünlü Düşmesi

Türkçe kelimelerdeki orta hece ünlüsünün vurgusu az olduğundan vurgusuz orta hece ünlüsü genellikle düşer. Bölge ağızında ünlü düşmesi de yine kelimelerin orta hecesinde görülmektedir. Vurgusuz orta hece ünlüsünün düştüğü bu kelimeler pek fazla değildir. èyce (iyice), öyleymiş (öyle imiş).

Bazı kelime birleşmelerinde de ünlü düşmesi görülmektedir. neblim (ne bileyim)

2.1.1.6.2. Ünlü Türemesi

Amasya merkez ağızında ünlü türemesi kelime başında ve kelime ortasında görülmektedir. Kelime başındaki ünlü türemesi genellikle /r/ ve /l/ ile başlayan alıntı kelimelerdedir. Türkçe kelimelerin başında /r/, /l/ ünsüzleri bulunmaz. Bu sebeple bu kelimelerin başına bir ünsüz getirilir. Araştırmalarımız sonucunda /r/ ve /l/ ünsüzlerinin başına getirilen bu ünlü genellikle /i/-/i/ hatta kısa /i/([İ]-[İ]) olmuştur. iramazân (ramazân), ilâzım (lâzım).

Bunun dışında yine alıntı kelimelerde çift ünsüz arasına bir ünlü getirilmiştir. tiren, sipor, tıraş.

2.1. Ünsüzler

2.2.1. Ünsüz Çeşitleri

Bölge ağızında, yazı dilinde bulunan ünsüzlerin dışında bazı ünsüzler de vardır. Bunlar, [ç], [y], /ğ/, /k/, [K], [S], [I], /ñ/, [T], [v], [y], [F], [C], [r] ünsüzleridir.

[ç]: /c/ ile /j/ arasında boğumlanan, bölge ağızında çok seyrek kullanılan bir sestir. çandarma (jandarma).

[Ç]: Sert damağın ön tarafında boğumlanan, /c/ ile /ç/ arasındaki bu ses yarı tonlu bir ünsüzdür. Amasya merkez ağızında fazla bulunmamaktadır. hèç (hiç).

[F]: Sızıcı diş-dudak ünsüzleri olan /f/ ve /v/ arasında boğumlanan bu ses /f/’ye daha yakındır. esdaFu||ah.

/ğ/: Yumuşak damağın arkasında boğumlanan ve art sıradan ünlülerle hece kuran ünsüzdür. /g/ sesi /ö/ ve /ü/ ünlüleriyle hece kurduğunda boğumlanma noktasını geriye çekerek /ğ/ sesine dönüşür. Yanındaki ünlüleri de art veya yarı art ünlülere dönüştürür. gönderdim (gönderdim), güzel (güzel), güyâ (güya-damat-), gün (gün), ğardaş (kardeş), ğöz (göz), temüzlüg (temizlik).

h: Bölge ağzında çok sık karşılaşılan hırıltılı /h/ sesi, kelime ortası ve kelime sonu art damak ünsüzü /k/’ların hırıltılı sese dönüşmesiyle oluşur. yöh, aylıh (aylık), çihardi (çıkardı), varlıh, ayâh.

Şimdiki zamanın üçüncü çokluk çekiminde sistemli şekilde hırıltılı h sesiyle karşılaşılmaktadır. bürüküyög (birikiyoruz), yapıyöh (yapıyoruz).

/k/: Katı, patlamalı, tonsuz art damak ünsüzü⁵⁰ olan k, Amasya merkez ağzında sistemli olarak kullanılan bir ünsüzdür. Ön damak ünsüzü olan /k/ kelime başında kullanılırken genellikle orta damağa kayar, bunun sonucunda /k/ ünsüzü oluşur. Bu ünsüz yanındaki ünlüleri artışıltırır. kómür (kömür), kómúk (komik), kóy (kök), óküz (öküz).

Sistemli olmasa da bazı kelimelerde bulunan /g/’lerin de art damak ünsüzü olan /k/’ya dönüştüğü durumlar da vardır. kún (gün).

[K]: /k/ ile /g/ arasında boğumlanan [K] ünsüzü, bölge ağzında pek fazla bulunmamaktadır. Kelimelerin orta hecelerinde ve son hecelerinde bulunmaktadır. gèldúK (geldik), kèşkeK (keşkek).

[I]: Art sıradan ünlülerle beraber kullanılan bu ünsüz Amasya merkez ağzında sistemli olarak kullanılmaktadır. çalışduh (çalışdık), oluyödu (oluyordu), ohu (okul), amasyálu (Amasyalı).

[ñ]: *Türkiye Türkçesi ağızlarında yaygın olarak görülen bu ünsüzde boğumlanma dil sırtının yumuşak damakta kapanması ile oluşur.*⁵¹ [ñ] ünsüzü iyelik çekiminin ikinci şahsında, ilgi halinde, işaret ve şahıs zamirlerinde, fiil çekimlerinin ikinci şahıslarında ve bazı kelime köklerinde yaşamaktadır.⁵² nê yáziyôsüñ?, yêñi, puñar (pınar), oña (ona), amcañ (amcan).

[T]: /t/ ile /d/ arasında boğumlanan bu ses bölge ağzında çok nadir bulunmaktadır. gètTi (gitti), rahmeTli.

[v]: Çift dudak /v/’si⁵³ olarak adlandırılan bu ses sadece belirli kelimelerde karşımıza çıkmaktadır. avu, (bu-abu).

[S]: /s/ ile /z/ arasında boğumlanan bu ses sistemli olarak görülmemektedir. gèlisiS (geliyorsunuz).

[r], [y] [h], ünsüzleri düşme durumuna gelmiş, gevşek boğumlanmalı ünsüzlerdir.⁵⁴ gidiyolağ

2.2.2. Ünlü-Ünsüz Uyumunun Bozulması

Ön ünlülerle ön damak ünsüzlerinin, art ünlülerle art damak ünsüzlerinin yan yana bulunması olayına ünlü ünsüz uyumu denir. Amasya merkez ağzında /k/, /ğ/, [ñ] ünsüzlerinin bu

⁵⁰ SAĞIR Mukim, “Anadolu Ağızlarında Ünlüler”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara 1995, s. 399.

⁵¹ Age, s. 402.

⁵² Tefik Pekacar, *Suluova Ağızları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2003, s. 40.

⁵³ Mehmet Dursun Erdem, *Asarcık Ağızı*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001, s. 52.

⁵⁴ Zeynep Korkmaz, *Neveşehir ve Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 70.

uyumu bozduğu, özellikle /k/ ve /g/ ünsüzlerinin /ö/ ve /ü/ ünlüleri ile hece kurduklarında ünlü-ünsüz uyumun bozulduğu görülmektedir. geldúg (geldik), yelleşdúg (yerleştik), kótú (kötü), óñúmúзде (önümüzde).

/y/ ünsüzünün önlüleştirici tesiri sonucunda da art sıradan ünlü bulunduran kelimelerde yine ünlü ünsüz uyumunun bozulduğu görülmektedir. hayırdur (hayırdır), yazıb (yazıp), yaşına (yaşına).

2.2.3. Ünsüz Değişmeleri

2.2.3.1. Ötümlüleşme

Yöre ağızında ötümlüleşmeler kelime başında, ortasında ve sonunda tespit edilebilmektedir.

2.2.3.1.1. Kelime Başında Ötümlüleşme

Amasya merkez ağızında kelime başında ötümlüleşme sistemli olarak görülmektedir.

/k-/>/g-/ değişimi:

Araştırma bölgemizde sistemli olarak kelime başı /k/'ların kelime başı /g/'ya dönüştüğü görülmektedir. gızım (kızım), gahmağ (kağmak), gardaş (kardeş), gannım (karnım).

/k-/>/g-/ değişimi:

Bölge ağızında sistemli olarak görülen bir ötümlüleşme olayıdır. irahmetlúg (rahmetlik), gi (ki), gendü (kendi).

/s-/>/z-/ değişimi:

Sadece birkaç kelimedede görülen ötümlüleşmedir. zabah (sabah).

/t-/>/d-/ değişimi: dene (tâne), datlı, dutmağ.

/p-/>/b-/ değişimi:

Bu değişim sadece birkaç kelimedede görülmektedir. bişüdüg (pişirdik), bencere (pencere),

2.2.3.1.2. Kelime İçinde Ötümlüleşme

Kelime içinde ötümlüleşme olayına çok sık rastlanmaktadır.

/k-/>/g-/ değişimi:

çocuğlar, başğa (başka).

/t-/>/d-/ değişimi:

ehdiyár (ihtiyar), étdiler (ettiler), dohdur (doktor).

2.2.3.1.3. Kelime Sonunda Ötümlüleşme

/k-/>/g/ değişimi: Sistemli şekilde görülen bir değişimdir. /k/ ile biten kelimeye ünlü ile veya tonsuz bir ünsüz ile başlayan bir kelime geldiği zaman bu değişim meydana gelir. ayağ_atdı, geldúg_ölüm, alduğ bunarı, gidiyög buradan.

/k-/>/g/ değişimi: /k/ ile biten bir kelimeye ünlü ile başlayan bir kelime gelmesiyle oluşan bu değişime çok sık rastlanmamaktadır. irahmetlúg_öldü.

/p-/>/b/ değişimi: Yine /p/ ile biten kelimeye ünlü ile başlayan veya tonsuz bir ünsüz ile başlayan bir kelime getirildiğinde /p/ ünsüzü /b/'ye dönüşür. yazıb_açıyoh, gelib gidiyoh.

2.2.3.2. Ötümsüzleşme

Bölge ağzında ötümsüzleşme olayı pek fazla görülmemektedir.

2.2.3.2.1. Kelime Başında Ötümsüzleşme

/z-/>[S] **değişimi**: Saten (zaten).

2.2.3.2.2. Kelime Sonunda Ötümsüzleşme

Bölge ağzında kelime sonunda ötümsüzleşme olayı pek fazla yoktur. Sadece bir iki kelimedede bu değişimi görmekteyiz. biraS (biraz), geldiñiS (geldiniz).

2.2.3.3. Sızıcılaşma

Amasya merkez ağzında en yaygın görülen sızıcılaşma /-k-/>[-h-/] değişimidir. dōhuz (dokuz), oħudu (okudu), yōh (yok).

2.2.3.4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

2.2.3.4.1. İç Seste Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

/v-/>[m-/] **değişimi**: mefad_édinci (vefat edince).

2.2.3.4.2. Kelime Ortasında Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişimler

/-r-/>[-l-/] **değişimi**: ileçbellig, selbes.

/-l-/>[-n-/] **değişimi**: oyunnan (oyun ile).

/-ğ-/>[-y-/] **değişimi**:

Amasya merkez ağzında bazı kelimelerde /ğ/ ünsüzünün eriyerek yerini /y/ ünsüzüne bıraktığı görülmektedir. buydáy.

/-n-/>[-ñ-/] **değişimi**:

Kendisinden sonra gelen /k/, /k/, /g/, /ğ/ ünsüzleri /n/ ünsüzünü [ñ]’ye dönüştürür. yeñge.

2.2.3.5. Süreklileşme

Süreksiz ünsüzlerin sürekli ünlülere dönüşme olayı çok nadir görülmektedir.

2.2.3.6. Süreksizleşme

Sürekli ünsüzlerin süreksiz ünsüzlere dönüşmesi bölge ağzında sadece birkaç kelimedede görülmektedir.

/j-/>[c-/] **değişimi**: candarma >jandarma

2.2.3.7. Kelime İçinde Ünsüz Benzeşmesi

Ünsüz değişmesi olarak da adlandırılan bu olay genellikle /n/ ve /l/ sesleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bu değişmelerde /n/ ünsüzünün benzeştirici, /l/ ünsüzünün de hem benzeştirici hem de benzeyici özellikleri önemli rol oynamaktadır.

-nl->-nn- benzeşmesi: Amasya merkez ağzında sistemli ve çok görülen bir benzeşmedir. /n/ ünsüzü ile biten kelimededen sonra /l/ ile başlayan bir ek geldiğinde ilerleyici benzeşme sonucunda /l/ ünsüzünü /n/ ünsüzüne dönüşmektedir. onnānan (onlarla), değermenner (değirmenler), günnük (günlük).

-rl->-ll- benzeşmesi:

Kelime sonundaki /r/ ünsüzü gerileyici benzeşme yoluyla /l/ ünsüzüne dönüşür. Bu değişim Amasya merkez ağızında en çok görülen gerileyici benzeşme türüdür. tağlarda (tarlada), oynallar (oynarlar).

-rn->-nn- benzeşmesi:

Ekleşme sırasında meydana gelen bir benzeşmedir. Sadece birkaç kelimeye görülmektedir. ğannı (karnı).

-ls->-ss- benzeşmesi:

Sadece bir konuşmacıda görülen gerileyici benzeşmedir. ossun (olsun).

-hm->-mm- benzeşmesi:

Bölge ağızında sadece iki örnekte görülen bir benzeşmedir. Memmed, Ammed.

2.2.3.8. Benzeşmezlik

Bir kelimeye yan yana duran ve boğumlanma nitelikleri bakımından birbirinin benzeri olan iki ünsüzden birinin, kendi boğumlanma noktasını ötekenden ayırarak başka bir ünsüze dönüştürmesi olayına benzeşmezlik denir⁵⁵ işde (işte), düşdüm (düştüm), beşde (beşte), yapıdudu (yaptırdı).

2.2.3.9. Ünsüz İkizleşmesi

Amasya merkez ağızında vurgudan kaynaklanan bir sebeple ünlü ikizleşmesi görülmektedir. Bu olaya sadece belirli kelimelerde rastlanmıştır. ğuccúğ (küçük).

2.2.3.10. İkiz Ünlülerin Tekleşmesi

Bölge ağızında fazla rastlanmayan bir olaydır. evelden (evvelden).

2.2.3.11. Ünsüz Düşmesi**2.2.3.11.1. Kelime Başında Ünsüz Düşmesi**

Yan yana gelen iki kelimedenden bazen ikinci kelimenin başındaki ünsüz düşer ve ortaya yeni bir hece çıkar. Bu olayda genellikle /g/, /k/, /h/, /ş/, /v/, /y/ ünsüzlerinin düştüğü görülmektedir. ertesî_ünde (ertesî günde), ğız_amamı (kız hamamı).

2.2.3.11.2. Kelime İçinde Ünsüz Düşmesi

Bu bölgede /ğ/, /n/, /h/, /r/, /v/, /y/ ünsüzleri kelime ortasında eriyerek düşmüştür. çocuğum (çocuğum), sağ (sana), dağ (daha), alıyola (alıyorlar), böyle (böyle), işallah (inşallah), soña (sonra).

2.2.3.11.3. Kelime Sonunda Ünsüz Düşmesi

Kelime sonunda ünsüz düşmesi olayı pek yaygın değildir. Bu olayda genellikle /l/, /r/, /y/ ünsüzlerinin kelime sonunda düştüğü görülmektedir. yapıyöla (yapıyorlar), bā (bağ).

2.2.3.12. Ünsüz Türemesi

Amasya merkez ağızında ünsüz türemesi üç şekilde olmaktadır.

⁵⁵ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. 42.

2.2.3.12.1. Kelime Başında Ünsüz Türemesi

Bu bölge ağzında kelime başında ünsüz türemesine pek rastlanmamaktadır. helbet (elbet).

2.2.3.12.2. İç Seste Ünsüz Türemesi

/-y-/ türemesi en çok görülen ünsüz türemesidir. ayle (aile), neyse (ne ise), dayre (daire).

2.2.3.12.3. Kelime Sonunda Ünsüz Türemesi

Çok sık rastlanmayan bu ses türemesi hikaye birleşik zamanın üçüncü teklik şahsı ile çekimlenmiş şeklinde ve cevher fiilin görülen geçmiş zaman üçüncü teklik şahıs çekiminde görülür. yáparıdın, aıııarıdın, varıdın.

2.2.3.13. Göçüşme

Bir kelime içindeki iki ünsüzün yer değiştirmesi olayına göçüşme denir. Amasya merkez ağzında özellikle /r/, /l/, ve /n/ ünsüzlerinin yer değiştirdiği görülmektedir. Bazen yan yana gelmiş iki ünsüz yer değiştirirken bazen de uzak iki ünsüz yer değiştirebilir. Bu olaya fazla rastlanmamaktadır. melmeketde (memlekette), tespi (tepsi).

2.2.3.14. Hece Kaynaşması

Erimeye elverişli ünsüzler yanlarındaki ünlülerle kaynaşırlar. Hece sayısının azaldığı bu olaya hece kaynaşması denilmektedir. Bu olay genellikle ekleşme sırasında görülmektedir. hasdâne (hastahane), onnâñ (onların).

Hece kaynaşması sadece bir kelime içinde değil bazen komşu iki kelime arasında da görülmektedir. nêtcên (ne edecen), şimdikî_bı (şimdiki gibi).

2.2.3.15. Hece Düşmesi

Amasya merkez ağzında hece düşmesi olayı en fazla getir- ve götür- fillerinde görülmektedir. gêtdüler (getirdiler), gôtdüler (götürdüler).

3. SONUÇ

1. Amasya merkez ağzında kelimelerin ilk hecesinde kapalı /e/(/ê/) sesi sistemli bir şekilde görülmektedir.

2. /a/>[á] değişimi oldukça yaygındır. Bu değişim genellikle /y/ ünsüzünün önlüleştirici etkisi sonucunda oluşmuştur.

3. Bölge ağzında alıntı kelimelerdeki uzun ünlüler normal süreli ünlüye dönüşmektedir.⁵⁶ barabar (berâber).

4. Önlük-artlık bakımından ünlü benzeşmeleri görülmektedir. dene (tâne), habar (haber).

5. Amasya merkez ağzında /k/, /g/, [ñ] ünsüzlerinin /ö/ ve /ü/ ünlüleri ile hece kurduklarında ünlü-ünsüz uyumun bozulduğu görülmektedir. gêldúg (geldik), yêlleşdúg (yerleştik), kôtú (kötü), ôñümüzde (önümüzde).

6. KARAHAN'ın Batı Grubu ağızlarında belirttiği gibi Eski Anadolu Türkçesi'nin karakteristik özelliği olan arka ve orta damak damak ünsüzü /n/([ñ]) Amasya merkez ağzında korunmaktadır.⁵⁷ saña, gèdecãñ (gideceksin).

⁵⁶ Leylâ Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996, s. 53.

⁵⁷ *Age*, 53.

7. Teklik 1., 2. ve 3. şahıs zamirlerinin yönelme hali çekiminde geniz ünsüzü /n/ karşımıza çıkmaktadır.⁵⁸ baña, saña, oña.

8. Amasya merkez ağzında bazen *böyle* ve *öyle* kelimelerinde düzleşme eğilimi görülmektedir. bëyle, öylé.

9. KARAHAN'ın ana ağız gruplarını belirleyen özellikler tablosundan da yola çıkarak Batı Grubu ağızları içerisinde yer alan Amasya merkez ağzında şimdiki zaman eki tek şekilli değildir. –yo, -yó, yó, -yú, -yá, -ye ve -yí, -yí şekilleriyle karşımıza çıkan bu zaman için baskın olarak -yó'lu şekil kullanılmıştır.⁵⁹

10. Amasya merkez ağzında ön ve orta damak ünsüzleri arka damağa kayarak yanlarındaki ön ünlüleri de orta damağa çekerler. Böylece yarı art [ó], [ú] ünlüleri oluşur.⁶⁰ kóy, górdüm.

11. KARAHAN'ın Batı Grubu ağızlarına dâhil ettiği Amasya merkez ağzında düzlük-yuvarlaklık uyumunun ünlü yuvarlaklaşması yönünde bozulduğunu görmekteyiz.⁶¹ cêvúzuñ (cevizin), nirelúsüñ (nerelisin).

12. Bölge ağzında bazı kelimelerde ön damak ünsüzü /k/, yanındaki ön ünlüye rağmen boğumlanma noktasını orta damağa çeker. Bu değişim esnasında ön ünlü boğumlanma noktasını korur.⁶² gidecek.

13. KARAHAN'ın da belirttiği gibi Amasya merkez ağzında arka damak ünsüzü /k/, sızıcılaşarak arka damak ünsüzü h'ya dönmüştür.⁶³

14. İki kelime arasında kullanılan /g/ ünsüzü eriyerek hece kaynaşmasına sebep olmuştur. buryä_el.

15. KARAHAN'ın Batı Grubu ağızlarında bahsettiği gibi bölge ağzında “o” zamirinde ve şimdiki zamanın en çok kullanılan şekli -yó' da ünlü daralması meydana gelmektedir.⁶⁴ öndan, gëliyö.

16. –ınca/-ince zarf fiil ekinde ünlü daralması meydana gelmiştir.⁶⁵ gëlinci (gelince), ininci (inince).

17. İlerleyici ve gerileyici benzeşmeler mevcuttur. Bu benzeşmelerden –rI->-ll- gerileyici benzeşmesine daha sık rastlanmaktadır.

18. KARAHAN'ın Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması adlı çalışmada Batı Grubu Ağızlarının VI. alt grubunda yer alan Amasya merkez ağzı yaptığımız ses ve şekil bilgisi incelemeleri sonucunda, Batı Grubu Ağızlarının karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Ancak kesin yargılara ve daha detaylara sonuçlara bütün kayıtların deşifre edilmesi sonucu yaklaşabiliriz.

⁵⁸ Age, 53.

⁵⁹ Age, 53.

⁶⁰ Age, 118.

⁶¹ Age, 124.

⁶² Age, 126.

⁶³ Age, 128.

⁶⁴ Age, 134.

⁶⁵ Age, 135.

ÖRNEK METİNLER

YER : AMASYA/MERKEZ

ANLATAN : Türkan BEZCİ

YAŞ : 69

KONU : Karışık

benim adım türkan bēzcī hayırdur. İ̇şallah da, beni vara yōa beni yázıb nētcēñ. ben atmış dōhuz yaşına girdim gızım. aşab binā bēyle éyī kōtū aldı hērif, írahmeTlüg_oldu o da sizlere ömür dōrt sēñe_oldu. nārasīñ aşab binā şo yānnıyī da bi ehdiyār_ēbe varıdı şu oñúmüzde duvar varıdı. ehdiyār_ēbe de ölünçī öndan alduğ gi billerde yapdururug sanduğ, hērif de mēfād_édinci çocuğlar bi dağ ortanca oñum burda duruyò, gúccúğ_oğlum orda şindig, ben de ortada toplum_évimde duruyòm şindi. yá ordaki de oñum burdaki de, ortañanda duruyòm hērif ölünçī. nē diyim ben şindi hadi bahım.

ānā benim düün ben on_üç yaşında evlendim háy gızım. on_üç yaşında hērif_ön yēdi yaşındıydī. ben sağ diyim mi bi kómúK. üçüncü sınıfdan évimizde deş yapıyòdum ben. ben évimiz içinci sınıfdan gēldim o yēñiceniñ gólbaşındaki oñuldān. böylé ders yázi yáziyòdum bi şeyden habarım yòh. benim téyzēm gúle gúle anamınan gonusuyò. niye gonusuyòñ hañā, nē diyòñ dēdim. biz anamızın gız gārdaşına hañā diyòñ hani, yā téyzemize biz hañā dērdig. kāniyé hañam varıdı írahmetlī_ol. türkān saña dúúr gēldim dēdi baña. ben gine bi şey diyemiyòm. anamınan gonusuyòlar. írahmeTli gāynānam_olacağ illā gēt sóyle, oñan illa onu alurum diyò, dēmişler. hañam da gēldi anamınan bóylé gonusuken ben siz gibi yázi yáziyòdum, üçüncü sınıfdan dörde gēşdim de gēdemedim_işde o sēne gēlin_oludum bi dağ. aman gızım hiç kimséyé gúccúğden vērmesinne. bi de disiblinni yēridi varduum yēr, bitī góze görünü. ezildim, büzüldüm bağsene belim gāmbullaşdı. yā beniminen yáşid_olannar dimdig dağ.

ānām nē yēmā yapıyòlar gızım. yárin bazar fazā gēlin çihiyò yá cümērtesi gún gúyā hamama gēdiyò dolanıyò, o ağşamınan yáğlı yapılıyò, yárin gúyā ékmā var diyi, gúyāyi dōlandurana. sacı gurallardı, on_on bēş gari, gēşler_öynardı, bóyúğ benim gibi yaşlılar da kimisi açardı, kimisi büşürdü, kimisi yáğlıyí yáğlardı. bişen yáğlıyí értesi_ün gúyā dōlaşacağ yá. gúyā ekme dēllerdi_işde. pişav büşürülerdi, pirici olan piriç pişavı nohudlu. pirici olmiyān bulğur pişavı nohudlu, çorbā çévürme amasyānıñ mēşşur, tøyha çorbası. tøyha çorbası. niye o heb amasyā tağlimi aha gētürim neler yáziyí. öylé étdiler beni işdē. gúyāyi da dōlaşdurunci, cümārtesi günü ağşamınan gēlin hamama gēderdi, cümārtesi gún evelden, şindi öyle yòh. émme bazar émme ne iras gēle yapıyòla. cümārtesi gún gēlin hamama gēderdi, arhadaşları giyerdi, guşanıdu, gēlini yīhalledı. o cümārtesi gúnün ağşamınan da dāmat dōlanıdu gúyāvu. értesi gún zate gēlin çihiy_ışdē bazar gún. öyliydı evelden. başğa yēriñ şeyini bilmim. televizonda bağmiyòñuz mu? anām aynı èsgileri bazı gósderiyòlar bēyle şallı muñlu oynuyòlar aynı evelin işleri. bizimkiler_ışdē böyliydı gızım. çarşamba gún dúünümüz_olıdu dúünnerī gızlarıñ. ağşamınan da gúyā dōlanıdu aynı o gún. yárin bazar yá muğğag yá pērşenbe yá bazara gēlinimiz çihardı. pērşenbiyé iras gēlūsē çarşamba gún aynı bu gız_amamı olıdu. yá értesi_ün gēderdi gēlin hani. cümērtesi_ün bu gıS hamamımız_olısā bazar gún zabağdan toplanıdu cāmiden çihannar, gēlini bizler atnanıduğ. iki gişi dutar düşmesin gēlin diyi. birisi çeker yáñın káynın oluyò, káynatan oluy, bēyle dutallardı biri bi tarafından biri bi taraf, düşer gēlin diyi. gēliniñ_úsdüne böylé şey örtellerdi kāfiyé dērdúğ. kāfiyé dērdúğ biz_oña. bi de tas gēçürülerdi şöyle lili tasını dēpemize burdan bañallardı. onuñ_úsdüne örtellerdi o kāfiyé dēdúümü. bi dağa böylé gēdiyòñ atıñ_úsdünde. işdē iki gāynatāñ gārdaşı varısa gēndü gāynıñ varısa biri gāynatan bi tarafından dutuyòdu. o gāynatamıñ gārdaşı bi tarafımdan dutuyòdu. gāynım varısa gāynım biri de atın başını çekiyòdu, atınan gēdiyòduğ. şindi

tağsinen dolanyolar herkes. biz atınan dolandug, böyliydi gızım bilmiyöm ki. o sós gecesine gelim ahan şindi tā ibini dibini birağduğ.

söz gecesı üç beş gişi geldi, allahın emrine işde, bi gutu lohumunan. sös kėsileceg_artı bī_afda evel biyö sösü aldılar veriyög dī demek kī. benim beg aqlım da sarmiyö. adetini biliyöm. böyle bi sandug güccüg lohum sanduğları var yá önünan bi sandug lohumunan gelü düñürcü. sös kėsilü, duvalağlar o lohumu aşsada garılar varısa yoharda o düñürcü gişilere dutağlar. artanın da zabānan goñıyá goñşuyá dağdıdu anam. dağduklar yāni gıS alduğ deyi, sös kėsildi, türkani satduğ demiş_anam. bī_iki bī_iki hısım agrabiyá goñşular o gişilerden artan lohumu da dağtmışlar benim bildüm böyle gızım.

asmazlarmı sayılı sayılı. bilmem elli iki dene atletler, bimem elli_atmış dene yemeni diyig_aha oyalusı ayrı hesabda. ölyeydi_ışde asdılar böyle ip geryolar bi o kışeyé cireg çağdılar, bizim gāynatamgilin_evine dört kışeyé cērē çağdılar. ip bulduklar mehleden. ipleri geryolar böyle dot duvara da. o çağa çağa doluyö gızım. tummannıg diyeg_aha picamağ, elbisē, hazır buluzlar, atletler ayrı bi tarafa dahıladı. oyalı yemeni bi ipe dahıladı. yāni dört kışe de doluyödu ceyiz. öyliydi gızım. böyle_ışde ben şimdikiler nası ki.

halu muşanba tikanımız varıdı, mutfağ_ēşyası tikanımız varıdı. benim dört dene ölüm var. allah cümlesine de olmiyāna versin. o çocuğlar tikanı işletdi. ondan sōña halide gomiseyincileridi. gomiseyinciler halide var yá. gomisyönciler. bi dağ çocuğlarımıñ yarısı tikanı bağıdı bi zāmān, yarısı gomiseyinē. elleS kōyünden bā_alduğ biS yeñicēyi satduğ_emme. iş beyütdü gōyā_adam çocuğlarım var diyi. iki de gızım var siz gibi. herkez yerine buldü_ışde böyle galduğ. dört sene oldu adam da mefād_ēdeli. yā gızım böyle yūmağ bōyütdü. buriyá geldüğ_ışde bi gabımız varıdı, bajn moturu varıdı hūsusi sōharduğ buriyá tekneli baj sürme motörü tır tır. söylemesi_ayıb tahsī_aldılar ellerine, amele felen gētürüdüg bağ gibisine. halde gomiseyinciler yá, sōan alıb satıyödu, bōyüğ araba varıdı sōan arabası, o zāmānıñ devrinde bölyeyidig gızım. dört gelin, iki gız bu bacıyı yapdudum, bādan tumatēs gelüyü, öteberi gēliyö gāsa gāsa. halden satılmıyānları para sayıyö gētürüyö herif. burda salça yapıyödu çalar, gelinner. dört dene gelin marıdı iki gız. herkez bi bu gelin yanımda bi de güccüg hasdānede çalışıyö güccüg_olanınki, gēlmüşdü_ışde. o da eve yazıldı, şö ziyere yamacına işlağ yapılu da ordan gurtulu kōmes gibi. kirā vermeden orda durdu. tarsuslu gelinimiñ biri güccüg gelin. hasdānede şey nē diyolar segreter, ne yazı.

orda başga bi şey bişimiyöduğ gızım. ileende salça, salça yapıyolarıdı. salçayı niyē bağdan gēliyödu gāsalaninan halden bağdan. yīhiyödu gelinner, doğruyolarıdı çuvala dolduruyolarıdı. temiS un torbaları var yá yīhiyolarıdı önüne gōyolarıdı. yününü sēlelerde girıdı mı gızım? yapıyolarıdı tamam üş dört tōla. naylon tölünan. üş dört tōla. tōla dıjım aha göva var yá aha şunnarın bōyüğüleri, onnarınan üş dört tōla salça yapığardı. galabalıuğ, yiyög baharaca. hiç satmıyög. halden de gēliyödu tumates. bağda bāda ediyöduğ güzēl. elleS kōyünde on iki dönüm on beş dönüm bā, meyve elmā mı deyim, kirāz, şefTāli, erik. o kōyün adamları da amele gētiriyöduğ hēp. yeñiceliler bizim almanyamız dellerimiş. çoğ çalışdığlarından. para ağılardı hanı. satdıla herkez ayrı ayrı. bunun bābāsı eşgeriyede çalışıyö. bu ölüm da belediyede. bazı sinōba minōba isdanbuğa gēdiyö. şey çalışıyö. ömer bezci, iprahim bezci, mısafa bezci emekli_oldu şeyden neydi o gi, emmiñ mısafa emmiyiñ yeri? postāneden emekli_oldu şindi. ömer bezci. belediyede çalışan güccüg_ölüm ömer bezci. yā o da işde görevlere gēdi veriyöla bazı, tā isdanbuğa bilmem sinōba. burda galıncı da amasyānıñ çayılları var yá moturda çayıllı bişiyö. onun görevi ö. evet parğ baÇÇada diyim. görev gelinci de görevde. gēdiyö hēş gētmedü yıllere, arhadaşca gōtürüyolar göreve. gēden sene şeyé gētmişidi erbāyá daha evelki sene rōmanyá gētmişlerdi, ana türk az diyö dilleri dişleri bilinmiyö, çay nāmilesi yoh heP_ıhlamur içiyolar, bi dağ gēderseg çayımızı gōtürecög deyi çā. hēb ihlamur içiyömuş o yaban melmekeT, türkler azımiş yá gine de kiliseleri gēzdüğü bi tuafdı içi, yāni gētmedüğüleri yer galımı bu belediyē gireniñ öyle görevi, pağ baÇÇada

çocun dedü_bî moturda çayırını biçî işde. gúz gelinci de heb pağlar māmullenüse māmüllüyöla, bu odunu önnar kèsim yápmış bōşa yáhacağlarımış, bıldır da gétüdü bî yıl da bize. biz de kèsiyög doğradıyóm içeri atıyóm ałlah rāzı oısuñ hanı hërkeS agraıa gótürüyömuş. gèndünñ ehdiyacı yöh. şindi de çoğ şükür gaıofelli éve yazıldı, ałlah izin_ederse başlanmış şindi, o ziyere yamacında, hasdāneniñ yamaşlānda bi bēlgi siS_ānarsıñıS, siS buralı mısıñıS? nērelisiñ gızım? bi gáyfe yapım size, niyé gızım, gáyfe yapım de içiñ. bēñim annadacām bu. sāten ön_úc yaşında evlendim, işde bēnim bildüm buyıdı, nē_annadım ki? biliyóm hērif eşgerdiken megtüPleşdüğ her şeyi biliyóm gızım, bu eşgi yazunu, gurānı kērimi gaç kēre hatim_ēdiyög bu gelin ben maşalāh yā.

yızıyoduğ gızım. anām,
limon kēsdim yımışağ
yırım bir cahil_uşağ
aramız uzağ düşdü
mēTdübinen gonusağ.

bēni tēlevzōnnardakī_bî gonusduma gızım. bēñ bēg bēyle şeyler bilmiyóm. iki buçuñ sēne cēndermīdi mēkanı cēnnet_olasıca. acemilñi hōzatda yápdı sōñdan gáynatam gētdi adamını buldu ankarıya gēldi. iyīdi yā. quıllarım da tamam batmanda yápdı bunuñ bābāsı o güccüg, o bōyüg_ölüm da ankarada yápdı, ēteki de. ikisi batman tarafında yápdı çoğ şükür. eşgere iki sēne sōña gētdi ön bēş yaşında eşger garısı_öldüm ben.

yımirtanıñ sarısı
yēre düşdü yarıısı
ön bēşime varmadan
öldüm eşger garısı.

háy gızım. iki sēne sōña. sēkiS sēne çocüm ölçmadı, yirmi yáš dedim bōyüg_oglum oldu. mēçerim yášım ufāmış bağsene ałlah vērmedi. araduğ ēyle ēbelere. nē bilim gızım öndan sōña işde yirmi yáš dedinmi bōyüg_oglım_öldi gızım.

gidilmezmi gızım nēre gētmedüğ gi, sılıcada ali hōca varıdı oña oñunmiyá gēderdi adam, eñ soñu bi şişiyē oñumuşudu da irahmellig_öldü ó da hatta sóylemiş_ayıb bēnim şeyhımı ali hōca varıdı sulucada al_ēfendi. işde o siyá oñumuşudu bunu içiñ diye ēvel_ālahañ_izniyinen o duvālarman bi dağ yirmi yáš da dedimi öldiydi. ben_anniyödüm bunnarı. ēy nē diyim gızım ben bēg ösmannı dōúlüm ēveliñ hanı. gēyündümús tumman, bandik. bizde o yög o kúrT tarafında şó, gızım bi aynı bu düzen aynı ben ó düzeni bōzmadım gızım, hatta bābām hōca öldündan bize mağsü gēydürüdü, ēyle ētek, tumman ayıb_oluyó, görünü dēy. bābām bize aldı gēydüg, gēydüdü. ēteglig_aldı bēyle digdüğ. anam çāla, gara ciyerim maşalāh, sey bunnar bi ipret şeydi ellā diyemiyem da. onu daha bi benden yášlılar ēyi bülü biliyōñ mu, ben bu gaderce biliyóm gızım.

fēnām diyóm, gáynatañ_ölacāñ gōñúnú yapduğ gelin yárin_agaşama diyi bī_afda sōña bābām gızıyó yā. bubām ilg gēlişlēnde gızdı gaşdı dūñürçüler. bābāmı nası İgaz_ētdilerise bubām yášımñ güccüglüñden gorıuyó, bēnim nası hókümetde şu gız şu yášda diyim diyi, gine dimedi. yálandan, anam, bābānnem nasılısa gōñüllēni alımışla, gáynatam da yálandan avuğaT dutuyó bu çocug ön yēdi yášundadu diyó, ó zāman yášlar dutmuyódu, hērif_ōñ yēdi yaşında amma bēnim muamele işim olmiyó. yálandan hērif parınan sanki ben onuñ gızıymışım gibi bābām gine demedi, ben şu yášda diyemem dedi. bābām demedi. işde yálandan avuğaT dutduıar da bu çocuh şu yášdadu demiş_o adam. işimiz_olısuñ da dūñú tēz yapağ dēy. nēler aman gızım. oldu da ni

yápdım güccúgden gèlim, o çocú dõum yapıncı biyõ da siddesden mi ne hasTa oıdum bêyle kènan_öldü kènan_öldü diyerek, hèrifden ötürü. İohusayım ön beş günnúg, anam yanımnda durdu durdu da gızım artı gèdim epeyİ_oıdu ön beş gün dèdi, anamıñ gètdü gece yáñımdan, uyánmış da benden_ével çocuh_ālarımış da beşşü saılarımış, nasılı_uyánmamınan hèrif yanımnda ölü anam öldüñ de dağ çalıyı mı düşünüyõñ goıunu çekiyõm bõyle beşşigden. sus ben ölmedim diyõ adam gine hanı İrahmeTlig. nārasīn bairtuma canıñ úrkútdüm şindi gine, kènan_öldü diyereh hasdaıandım gızım. İohusım ön beş günnúg, o gece de anam gètdıdi. efendimiñ_adı, eşimiñ_adıydı. mārīm_ēyleyimiş, bi dağ iki buçuh_sene elleriñ dèlisi doıusı_oıdum bõyle, ankarıyá gótüdüle yā. anām oña áyran bāli içiñ. ben gáyfe yāpacādıım çālara da çēñeye dutduñuS bēni. nē çègdim háy gızım güccúgden gèlin_oımañ ēy dõul, aı basmış demek ki kènan_öldü diyerek dutuıdım, bayā saPsarı limon nası gızım haıbıca beşşü saılıymış. bēni uyánmadı diyi saılarımış hèrif o bõyúg_oğıanıñ ilkini işde. nasılısa ben de uyánıncı, góruñdú gózüme, gızım kènan_öldü kènan_öldü dememe éltim çıgıdı yõharı anām çocug_öldü ella gari dēmiş ipisdağ bēledieledi de ağşam, çıgıdı ki éltim dudiydin_adı, dudü_abıa kènan_öldü dudü_abıa, sus duruyõ kènan diyõ gari şindikı_bi ağıımda. nārasīñ benim_ağıamama canan_úrkútdüm diyõm o gine aha şimdi ölüdü, öyle bi évvam geçüdüm gızım. çoğ şúgúr biñ şúgúr õñdan sõña dõt beş dēne dağ çocüm_oıdu. gızım gēşdı_ışde. ankarada yátdım ná gader. toğdur şurama bağdı diyõ bābām şuraña şõylē_ētdi diyõ aııñ buñu içeri bu çocuh_ēyİ_oıdu dēmiş doğdur hanı, nasılısa ēyİ_ētdiler, cēyran tedavisi yāpaııardı, bõle gāfamı masıyá yáturuıardı sõuğ bi şey burama bõyle, o demeg gi cēyran. fērādım gèldim bi dağ da anam bahıyõdu bu bõyúg_oğıuma aıdıım yāñıma, õndan sõña beş dēne dağ çocüm_oıdu, bunuñ_ēfendisi, o güccúg_oğıım, iki gızım. öyle bi atıatdım háy gızım, heb_ışde güccúglúgden évlenmeniñ gáydesi. bitı de bilüsüñuS bēlki ēyliseñıS yáhuT bēkarısañıS yárin bir gün añnarsıñıS, biribinē düşgün_oıuyõñ kènan_öldü diye gāfiy_atıatdım, bi bēg zoruki adamıñ gişisi ölmesi hēle ki yāşıııma.

-otuS sēneyi gēşgindir üç_áyıları dutuyõ.

-nēyise aııaha dimeg dõru dõul gızım bõylē_oıdım_ışde, õndan sõña heç hasdaııg hatıatmadım eıamdirillah arı sızı. atmış doıhuS yáşına da girdim, bābām duruyõ daha. yēñicede salih_õca. gólbaşı. yēnice gólbaşı yā ora aşşā kóy, yõharı kóyde bābām. anām bêyle iki búkıım emme cin gibi ankarada õıu var, ısdanbulda oğıu var, gēdiyõ gēliyõ, bābā benim yanımnda da dur diyõm, ha seniñ_ēv ha benim_ēv diyõ, amasyā gēliyõ yā. gēçen gine gèlmış_ısdanbuldan. yáııñuz, gız gardaşım kóyde, bēni aıııah diyõ gızu gibi bēslıyõ diyõ ayııı var, hõca hõcayıdı gās sēne yā. ayııg_alıyı, aıııah bēni diyõ gızu gibi bēliyõ beni heş düşünmeñ diyõ, ta gāç yáşında ben gāmbııııladım. cin gibi vaııā maşāııa. diri ki o nēler bilü aıııā_úçun da bêyle dūnyá işi. o fenā, o gēndi évde illa o yúvasına gireceg, anam da üş dõrt tēñ_oıdu işde dāmadıñdan ēvelidi mēfāt_ēdeli sııııere õmür. anama da bağdu gızım. bābā buraıara gētü dērdúg, anneñ gõreñ yanıma gēlıñ dērdi. gēndi başımı çēzıldúgce bāıardı, anamıñ yēmēñi yēdürüdü. kóyde de gız gardaşım var, amasyadaki gēder gēlüdü, baña iziñ vērmezdi, ben iraatsuSum gētme gētme dērdi baña bizimki. gēderseñ gēlme dēdi hatta birinde de öyle diyıncı nası sáymım da gēdim háy gızım, yõsa bilmiyõm mu yēniceniñ kóyünü otobúsa biniP de gēdemedim. áyda áyda gēdiyõduğ. her áyda gēdiyõdım, mēkanı cēnnet_oıısuñ husúsü bađmiyá yõıııamadı. buriyá gēlıñ burda bađ dēdi, buriyá da bābām gētümedi. iki gız gardaşım bağdı bobāmañ, anama. feşdemđıdi, aııııñi bēzlediler gızım. bu amasyā gardaşım ēñ güccúg gız gardaşım gētdi, baıdı, yúdu yáyhadı o kóydekiniñ yanına_aldı aldı. öylē_oıdu işde. bābām her şeyi bilü anam, hem de bēg_ağsidü öyle şahacı ki, he mı? anā o size şindi bi eli gūıııardı, heP şeylere çekdi çāıar. mani bilmiyõm háy. o da bābāñnemden õrendim. dēdim mi nē dēdim? nē bilüm ağııma_ēleni diyõm_ışde. hèrif_ölüncü şurda şıçeg var da otudum şõriyá,

háyva çiçeg_aşdı yáz mı geleceg
góñúl bu sévdadan vaz mı geleceg.
çékdúm çileler az mı geleceg

diyi öyle şey_ëdiyödum ağılyödum şorda háyva açmışdı da öldúú sene, amāñ ağılāñ geleni
ğonuşuyōñ acıyınnan dërdinen háy gızım bildúmden dōúú yá aşğ söyledü, dëd_ağıladu. ben_öyleyi
çoğ manici dëyilimdi yōsa öyle.

YER : AMASYA/MERKEZ/Karataş
ANLATAN : Şerife GÜMÜŞ/ Saliha GÜMÜŞ
YAŞ : 60/50
KONU : Karışık

-adım şerife, sóyádım gúmúş. atmış. amasyálu buralıyım. karataş köyü.

-hoşgeldiñ canım. elim sóuğ_ama.

-ëlti. bërāber annaturuS. bizden ayrıılma bu.

-saliha gúmúş. saliha gúmúş. nè yızıyōsuñ?

-nëyniyōñ sen nè yázacānı.

-atmış dōumlu oıuncu ellı yaşındayım.

-o da buraıu.

-amasyanın ğarataş köyü. háyir. évet.

-oıuıá beşden çihduı_ışde yálandan ğerçegden éykén. yanı kıyümüzüm ğelenē öleydi.
ğızları da oıuduyólarıdı da büyüğ_oıuııar yóudu éveli.

-hoşgeldiñ canım.

-ilk_oıuıı oıuduh, bitüdüğ biraıduı. çalııduğ tabi. talıada, oraııda çalııduı, oraıı bişdüğ,
bā bāıadıı, būdáyaları bāıadıı. bāııyóduı, oraınan biçiyóduı.

ğānımız varıdı, ğızāmız varıdı, kızaık. bāları önnara yúklıyóduı, ókúzlerne ğetiriyóduı.
ıarmana ğetiriyóduı. o bāları dādıyóduı ıarmana. bi dúveni varıdı dúveni dúven. yüzü taııTadan,
dııleri dııleri oluyódu, daııdan oıuyódu dııleri. o éziyódu, ókúzleri ğoıuyóduı, iki ókúzú yán yána
ğoıuyóduı, boyúnduruı varıdı éveli. boyúnduruı varıdı. önnarı ğoıuyóduı. elimize de bi böüğ
dëyneg_aııyóduı öñdere diyóduı biz_önnara öñderē. oñúna doıanıyóduı, boyna doıanıyóduı.
dúveniñ_úsdüne biniyóduı, ézilsin diye, ókúzleri süreregdene, elimize de bi çanaı_aııyóduı. óña
da ókúzleri o sapıñ_ıçine sıçımıyóduı. būdáyá buıaımasıñ diye, o ğúyrünü ğalıduruncu ónu hemen
dutuyóduı, çııını o şeıye yápiyóduı. éziyódu, onı toııuyóduı. yába yábaıar varıdı éveli. toııuyóı,
süpürüyóduı, tı yápiyóduı, o tııarı. tı yápiyóduı, bōle toııuyóduı, böyüğ tı yápiyóduı. sapları, o
ézilen sapları, biyó da makineyi çevüreregdene çevürme makine varıdı. dënesini bi yánna áyriyódu,
samanını bi tarafa áyriyódu. bōle çeviriyóduı, aynı şey çeviriñmēı_bi.

-tı makinesi varıdı tı.

-öyle çeviriyóduı. kıoyduı, çúvalııara ğoyduı.

-gêlin yávrum üşürsüñüz gelseneniS içeriye.

-gétirdik eve gétirdúk. dèyirmen yòh şindî, bulğurumuzu o budadayları çalıyoduh. yihayodug gózelce, ileñnere de goyòh, bøyúk bā ileñneri oluyò. o ileñnerde gāynadiyòh. yeñiden onı dōvmiyé góturuyòh. dōvuyòg, gèliyòh onı da kuruduyòh, savuruyòh, yeñiden ayikliyòh. onıñ makinesi var bulğuruñ yeñiden çégdürüyòh. biz bulğurumuzu çoğ yāpiyòduh èveli.

-incé dū.

-incesi dū oluyòdu. dū dúú diyòh. düü. bulğuru da ayrı_oluyòdu. bulğur diyòh_işde bulğur. unu da ayrı oluyòdu onuñ unu da ayrı bı bulğuruñ unu dā oluyòdu. nişasdayı biliyòh. nişasda yāpiyòduğ.

-nişasta da yármadan çihiyò.

-o yármadan yāpiyòduğ, yármanıñ dúúsinden yāpiyòduh, incesinden. bu bulğuruñ incesı. ince bulğur. yárma da aynı öyle, aynıy bi çeşit. dönüyò şindig o önnar şindik èveli şey daş varıdı, bøyüg daş, o daşıñ. şey diyòduğ oña yá.

-nèy daşı?

-bulğur daşı diyòduh. seten diyòduh seten. seten diyòduh. oñu aaş aç varıdı, ókúzleri dahiyòduh oña, ókúzler boyna dolanıyòdu. biz de garişduruyòduh. ókúzler çeviriyòdu o bøyüg daşıdı, dey bøyüdü. bulğullar dōvúlıyò onuñ kepē çihiyòdu. bulğuruñ kepē. biS kúrekle garişduruyòduğ. ókúz boyna dönüyòdu ókúzler. öle dōyòduh. harman bōle yāpiyòduğ. budadayları da góturuyòduğ bi tēkniyé dolđuruyòduh, suyúñ_içine gúzelce onı yihiyòduh_o çillara sèriyòduh. çillara sèriyòduğ guruyòdu, ondan sōna dèyirmene gèdiyòdu. dèyirmen èveli súyúna dönüyòdu.

-su dèyirmeni.

-su dèyirmenıdi. şindig_önnar yòh.

-öñce incē_èlegden eliyòduğ èkmeg yāpiyòduğ.

-elegden eliyòduh_unu biyò da, onuñ kēpē úsdünde gālıyòdu, gúzel temúz_unu altına gèçiyòdı, èkmē öndan yāpiyòduh. sabile çáy yap yá tÚPde. fırınımız var.

-şurda fırınımız var bizim èkmeg fırını.

-aa şurda fırınımız var şindî, èkmeg fırınımız. ayáhdā pişiriyòh. gètür_elē.

-aha.

-èkmeg gètür_ele. bide şèglinde yāpiyòh biS, ahā_öyle yāpiyòh èkmē. öyle bişiriyòh. o fırında her şey bişiyò. çèrek yāpılıyò, somın yāpılıyò, bōyle bide yāpılıyò, her şey bişiyò, gātmer yāpılıyò.

-gātmer yāpılıyò her şey yāpılıyò.

-her şey oluyò o fırında.

-kēşge dursáydıñız da biraz gātmer yāpsáydığ vallā.

-dúünde bōreg diyòh. èrişde kèsiyòdūh elimizde, bōreg yāpiyòdūh.

-ev kèserken gādayif yānı.

-dúünde her şey bişiriyòg, piliç pilavınū, ètinī, gomposdo yāpiyòduh üzümnden. fasille yēmē yāpiyòh. kēşgeg de biliyòh. onuñ ayrınnısını yāpiyòduğ, gātıglıyòduh, dolma sarardūh. içine

mércimēni gōyōdūh, yēşillīni gōyōduh, máydonoz, nane, derēotu her bi şeyini onuñ ğara biberini her şeyini içine yápiyōh_onu.

-nohudlu fasillē ğırduruyōh mércimē hepsini bi.

-hepsini, nohud da ğırib da kırdırıyōh.

-nohud fasille. dēermende.

-onun dējrmende, çekiyōlar_onu dēyirmende.

biz pērşembe aħşamı yáparıS oñı.

-pērşembe aħşamı bi dēde gētürüyōh, bi yēre tōplanıyōh, bi şeyimiS var halha évimiz var cāmimiz gibi cēm_ēvi, oriyá tōplanıyōğ kıyūñ_adamı hēp dōlanıyō, bēğÇi dōlanıyō bēğcisi var, hēpisine dōlanıyō, hērkeş ğatmerini gōmbe yápiyō. oriyá lohma gótürüyōlar, hērkeş orda dōvasını yápiyō, ğurbannı kēsiyō.

-ğurbannı kēsiyōh, duvāsını yápiyōh, ğatmerini yápiyōh biz burdan.

-áyrannı, çókelini her şeyiñi biz gótürüyōh burdan.

-dēdemiz duvā ēdiyō.

dēde dōvasını ēdiyō, ortiyá sēriyōlar, hērkeş bi tōplım yīyō orada.

-yōh. şindiK mēselá bēnim ğızım ğaşdı dēyil mi? bēnim ğızım ğaşdı bēn_oriyá ğiremiyōm, amma dēde diyō ki baħ eşşigden içeri diyō eliñize bēliñize diliñize saħiP_ólusañıS içeri girersiñiS, eliñize, bēliñize, diliñize saħiP_ólmassañıS burdan dışarı ğúnahı size dēr. hērkeş ğúnahımı bülü. baħ mēselá bēnim ğızım ğaşdı veyáhuT da óteki bi suç_işlemiş onı oriyá ğöymazlar.

-oñı içeri alımıyōla, onı düşğün biraħıyōlar yanı ğelme içimize ğelme dēmeK.

-ğuran oħutduruılar baħ.

-şimdiK o da şindiK bunuñ ğızı ğaşdı da buñı oriyá ğöymadı ya kıyılı, buñı ğömāncı bu bi ğurban kēsiyō kıyü tōplıyō ēviñde bi yēmeK vēriyō bu, düşğünnüğden ğalħıyō yanı mēlcise bi daha ğiriyō, óylē_óluyō.

-ğurbanımı kēserim, ğuranımı oħutdururum óndan sōña mēlcisiñ_çine girerim yōħsa ğiremem.

-yōh óyle cēzā vērilmiyō.

-ammá ēsgiden bóyle ēsgiden bóyle dēmür daħaħlarımız, bēnim bi ablam ğócası öldü de başğasına ğaşdı, ğaçuduyág o ğócası óluncüg başğasına ğaçudu, onı nāPdılar biliyōñ mu, boynuna bi bóyüg dēmür dayadıla, bi ócāmız vari ócā da ēteşi ğáydılar, bi muduıllu dēyneg var, ucu şey, oñı da eliñe bóyle dayadıla, o ēteşin órda kız gibi bi zāman şeydene ğader cēzāsını çekdi. amma şindig ónnar ğaħdı.

-ónnar yōh.

-bi cumā aħşamı bi ğuran oħutdururuħ, bi ğurbanı kēserúğ yēmā dókerúğ óndan sōña şey tōplaruğ kıyü, írāzı bazalıına ó adam içeri girer yōğ yōğsa ğiremez. ğúnah yanı.

dēde yōh. şū ğarħın kıyü dērúğ o yāndan. ērenni kıyüñ óti yānnında ğarħın kıyü dēller. onuñ yērine onuñ ólınu vēkilī_óluyō.

-eyer ólu da yōsa başğa dēdeyi vēkil biraħıyō. yōh.

-yöñ biz seçmiyöñ. tabi.

-áyleden.

-öndan öa öndan öa ahrabasından dāhi oļuyö.

cumā aħşamı dedemiz her döváy da edī āzından çıhan döváyı her şey ediyö. dövez_imam ön_iki, dövez_imam dērúg, öñ_ikī_imamları.

-gūlha_alláyı oħur ördan_arı.

-her şeyi söler dede.

-sohpet_eder.

-her şī her şī. aşı oļuyö, sazı oļuyö. deyişlerden bilmüm o ön_ikī_imamları biliyöm. gēlin ey memmüner gēliñ evēli imāmiñıS kimidi ğuran endi şāna muhammed ehli dindir, birincisi imamı_ali, ikinci imamı ğasan, üçüncüsü imām İseyin, dördüncüsü imam zēynel, beşincisi imam baħır, altıncısı imam cāfer, yedinci misāyī kāzim, sekizincisi imamı_ırıza, doħuzuncusu muhammeT ta, onıñcısı alinna, on birincisi hasan_alı_esgeri on_ikincisi meħdī sēv zāmanı ön_iki şey diyöñ yá. ön_ikīmam diyöñ yá.

-dēvrüş_ali bóyle göyü düşünmü iki civanıñ güneşi var_eder imamınan ğuranı.

-biz binnarı yāni oħuduyöñ.

-sōna başdakine de ğuran çünkü ğuran hepimize bı_endi.

-halel_oļsun.

72

YER : AMASYA/MERKEZ/Kayacık Köyü

ANLATAN : İhbal DUMAN/ Yeter ALVER

YAŞ : 57/50

KONU : Karışık

adım ihbal sóyádım duman. vaļláy ben de bilmiyöm. öle bi yaşiyöm ben. dedem ebem göymuş. evelce anné baba ğarışmazdıñ, dede ébe oļuduñ, pöyúgler ğorduñ. duman. élli yēdi. göváy.

-buraļı.

-buraļı.

-kóyimizñ_ismi göváy da yeñi_ismi kayacıg_oļdu. kayacıg. yeter_álvér. ben élli yaşımdayım. bu kóylüm.

-teggé. sivasdan_ölan sivasdan gēli. ali baba dutcü_öcamı, o çoħ sürer ben_öni ğafam yoğ gi dutım. o dayıñ oļacaħ da ānādacaħ.

-nērde gēndisi?

-bu kitab yazacamış da bilgi toplú, yāni türbeler_ağğında, düünner_ağğında.

-türbeler_ağğında bu sivas, sivasdan gēlme, ali bābā öcāndan sivası dutcı ali bābā öcāndan gēlme, ali dede diyölar adımı.

-yitilmiş bi insan.

-yitilmiş yāni. kóy, burda mēfāt_etti, kóy_çinde èymiz varıdı.

-bunuñ kayın pederi daha dōrusu.

-dēdem.

-dedeñ mi oluyó?

-dēdem olú, şindī on_ikī_imamlar var hacı bēgdeşde. o cēfat_ulusoy o būa dēmiş gī, sen fiñan bi sene dağ yāşicān, bi sene sōna ölecāñ dēmiş. yáluñuz dēmiş, onuñ yáturu da órda, benim yánıma yáñın_olıcañ yáturuñ dēmiş, bi sene sürdü, bi sene sōna öldü, benim buriyá gómecāñız beni dēdi, buriyá gómdüler. torunu da varıdıñ, öldünminci dēmiş gi torunu, bi dēmiş níşan birañusāñ dēmiş, seni oriyá gómerim dēmiş. elini bōle gañdumuş, gōsúne gómuş, óndan sōna buriyá gómmüşler.

-ali dēde diyölar yāni.

-soyúndan gēlme, zēynel_abidin soyúndan gēlme ali dēde duman. ali duman.

-siz nerden gēliyöñuS? nēresinden amasyāniñ?

-sēnin kóyüñ.

gırñlar zāmanı yápiyöh.

-cumālīñ yápiyöla.

-cumālīg ğurbanımızi yápiyöh. on_iki cumālīmızı. kóyüñ_adamıña pēyig gēzer.

-yāni hizmetci dēller.

-hizmetci, bi górevlü kóye gēzer. āşam cumālīmız var, cumālīğá búyruñ dēyi. her cumā añşamı yápar.

-pērşenbé añşamları yāni cumālīñ diyöh pērşenbé añşamları.

-her cumā añşamı yáparuh. doñşadı. oriyá bürüküyög, cem_èymiz var bizim.

-cumālīmız var_ışdé cem_èvi var, kóprüde kóy_çinde, oriyá birikiller.

-cem_èymizde birikiyög. aşıñlarımız var, dēdelerimiz var, dēdelerimiz söylü, aşıñlarımız söylü.

-tēlevzonda górmüyoñuz mu?

-televzón gósderi yá.

-áynı ónnar gibi. zāmañ_óynalllar işdé, dēde duvañalla.

-dēde duvañalla.

-súra duvañalla.

-cem televzonda górmüyoñuz mu, hani cumālīñ yápiyá onnar gibi áynı, onnar gibi dēyişig bi şey yög_ışdé. samañ_óynalllar, loñma yēller, dēdelerimiz sohpeT_eder, aşıñlarımız çálar söyler öylé işdé. her pērşenbe on_ikī tamamlanıncı ğurban kēselle. billig ğurbanı dēriz, on_iki cumālīñdan sōra. o ğurbandan sōna bitiriS, bōle.

-ēsgiden dúñnerimiz cumā āşamı başlardıñ, danışı danışığ yápañlardıñ bi èveliñ dúñüne bañarsañ_āar, ta èvelden şey_alaçasañ. gomsular gēlüller o dúñ yápan èviñ ólan tarafınıñ_órda āşama tóplañıllağ, yemeg yēller. ohuyuntuñ varısa ohuyuntu_alñlar. gañabağ misāfirin gēlüse

bënim_ëyime gëlsiñ dëller, öyle davılu gideller. dúún káyásın ayırd_édeller, davuğun yánda yánic çëyi áyırd_édeller.

-yijTbaşı.

-yijTbaşıyí. óndan sōña bi daa davuļ zābānan çalar, cëyiz gëder gız_ëvine, dōşşég, yörğan, yemek hazıllaıllar. bī_iki gomsu gëder davuļunan bile, oriyá da vardımmıncı órda da yëmeg yëller, órda cëyizi biraıullar, biraıullar ëvlëne gëlüler. óndan sōña ertesı_ün de gúyá dönānu. gúyáyú dönāndurullar. dāmat dāmat.

-ësgi dille gúyá dëller yāni biz_ësgileri annatdūmuzdan.

-ësgileri ānat dëdi yá. óndan sōna dāmat gëlü şöylé bi harmandā yátaı sëreller, gomsuıarı gine davuļcunuñ yāndaki yijtbaşı gëzer, gúyá dönādacūıı, gúyá dönāTmiyá búyruñ dëyi kóyü. kóyüñ böyúgleri gëlüler oturuıar, gúyáyı yāniccuıar gëlü gıS tarafından. yāniccuıar gëlü gıS tarafından, gúyāniñ ëlbisesini aıullar, gëlüler. onnar onnar gëlüler ëve oturuıar, onnara bi sūvra çiharduıar. ónnarıñ eliñden gëtúduıgleri ëlbiseleri yijtbaşııar aıu, gaça vëtuseler.

-para garşııında.

-para garşuıunda. óndan sōna dāmadı aıııar, kóyüñ_ıçini heb gëzdürüler, o böyúgleriñ yāniña gëtürüler. bi de yátaı sëreller, órda dāmadıñ_ëlbisesini fōca gëydürü.

-dováyıla gëydürü.

-dováyınan. dováyınan hōca gëydürü. óndan sōna da.

-herkez hëdiyesiniñ daıar.

-yá hëdiyesiniñ daıar, böyúgleriñ_eliñi öpër.

-hamama.

-hamama gëdeller. cahiller toılanuıar, biraıu gëdeller. dúún saıabı da hamamcııar gëleştā yëmek házıııar onnara. gëldinmıncı yëmeıgleni yëller, bōle davuı çalar aışama gāder. oyniyān oynar, gëzen gëzer. ertesı_ünde gıS hamama gëder. gıS hamama gëdib gëldimmıncı de gına gëcesi_olu. hem_ōıanıñ hem gızıñ gına gëcesi_olu. óndan sōna da ólen sōnuna dōru da gëlin çiharTmiyá gëdeller, kóyüñ_adamı.

-ama ësgiden atııarnandı.

-ëgiden bōleydi.

-şimdi taıısi, araba atınandı.

-şindi taıısi var.

-atı sūselle geliñ_atını, gëlini ata bindürüle, biri bēyle yúıarından dutar. yëdeg diyōıar ësgiler de mi, yëdēnden dëller şindi yúıar diyōıar_ama. yëdēñden dutar gëlini gótürü, órda gëlini iñmiyō dëller, bāşı_ısteller gayınpederinden, dāmatdan. ëvet biyō çiharkene aıullar, biyō inerkene aıullar işde boı paraıı_olacaı dúún_ëderseñ, yāni başlarıñ dōıacaı. bōylē_ışde gúzel gızım.

yëmeK daTıı çorbā gōıııar, yāıni yāpaıııar.

-aşuriyé olúy yá aşuriyé.

-aşuriyé çorbası, hamamıarda aşure çorbası yāpaıııar. tiritli yāpaıııar yāıhnili.

-yahni olú suıu yāıhni.

sulu yáhni, piriç pilō yapağlar, bulğur pilō yapağlar bēyle işde. iç fasille yapağlar, bamyá büşürüller, patitis yānisi yapağlar bóyleydi.

-hêrkezin durumuna göre kimi tösun kēser, kimi davar kēser, kimi êt_alıır tavuğ budu durumuna göre.

-atuğ şindi bóyle yôh. bi şindî bi aparyá baırî boun hep kıoylüler gēlî, aynı saatde biçî gēdî. ô zāmannáy her gún āşama gader sen diyöduñ ki árhadasıña hadi dúún_êvine gēdeK aveyt göğlar, sen_iki gişi gēlüñ, óbiri iki gişi gēlü, sen gece önda gēlüñ, gúñúz_on birde gēlüñ öyle gēlüler évelce öleydi.

yā madımağ bizim bira biz tóplarıñ. guş_ékma, gēlin_eli, yúzúg ğaşı, git su iç gēl yürü. gētürüm mü? gız git bi yúdum al de gēl, yürü. köpeK var köpeK ben bile gidemiyóm.

-bēylē_ışde güzel gıS.

-madımağ, gēlin_eli dēller başga.

-başga da yög. yımırta éfelî var.

-yımırta éfelî var.

-éfelîK var.

-çırpma éfelî var. çırpma éfelî dedimizñ dölması da olur, bulğurunan öyle bi yēmē de olur. kómeÇ var, onuñ da aynı öyle tiritlisi de oñ, kómeÇ var.

inanırıS. ben_inanırım. yúzellig tütüdüürüg, gurşun dókerúK, aynı aynı sürü. yúzellig tütür yúzelliglerimiz var, döyâ oñutdururuğ hōcağarımıza fañan öyle. inanırım ben çoğ inaniyóm nazara.

çocūñ ğırñı oluyó yá.

-çocūñ ğırñında ğırñ dēne goñşunuñ ğapısından daş_alıacāñ, suyúñ_içine göyácāñ çocū yíñicāñ. búy çocuğ ğırñlaması. öyle yapağlardıñ da atuğ şindi yôh. évelde öyleydi şindi yôh. ğomşulardan rázi şey. ırızılığ gibi ğomşunuñ ğapısından. şindi öyle yôh.

arabanıñ_ús yólđa var. cēfat_ulusoy.

-cēfat_ulusoy var.

-o hacı bēğdaşdan gēlme. o on_ikî_imamlardan.

-o da aynı yētilmiş_ışde, yá yētilmiş dērken şimdi sen onı nērde çārusañ ben_órdayım dēr o her zāman. nērde bēni isdiyósañ candan inaniyósañ bārusañ o anda o yāniñda her şeyiñe yārdımcı_olu. évet.

-bi yērimiz_ārisa, bi yērimiz şey_ólśa mum_adaruğ, guran_adaruğ. évet. öyle yāpan da olur.

-vağğā dileK dutmiyá gereK yôh o hēmen biz dedimñi sözüümü dütuýú.

-bēñim bu ayām bēn bóyle búkāmıyódum bağ bóyle oğā dedim ki hanımıña dedim elli lirá yöğlayım dedim, sağ da bi guran oñudım dedim buram burama bitişdđdim bağ döğdura gētmedim, éyim. éyî_öldüm.

-cēfat_ulusoy.

-her şey itıatTda gızım, yērdeki ot bile itıat, itıatıñ gúddúñuse ağğah saña her şeyî vērî.

-sen ğalbiñi tēviz dut. inanç.

-inanç. búldúgleriñi oħuñ.

-elħam, ğulfu alġāt işde mėsmele çekiyöñ, nè bilüseñ onı oħoyöñ.

-ğeli ğeli. on_iki_imamlar.

-vallā ben saña onuñ bi şeyiñi annatım. benim bi dişim ārıdı dōhdura ğetdim, üş dişimi birden alđıdım, çēnem bi tarafı ērildi. bir_afda bu elim burdā bu çēnem birası hem düşiceg sanıyodum bóyle ğaşūnan yemeK suyūñu içiyodum, hiç bi ğaruş şe_ēdemiyodum āzımı dönderemiyodum bi şey yiyemiyodum. benim de oġan asgerdeydi, asgerden ğeliceg bizim birda da asgeriyeniñ süregli ğelen_olur biliyöñ misāvir, işgefe yāparuħ biz ēkmeK oġaraħdan, işgeFe yāpacām ēkmēm de yōħ. ğeçe yātarkene āladım, bir hafdaġıħ oldu. hēy ğurban_öldüm dedim, önce alġah tabi önce alġā çāriyöñ, alġahıñ yārdımınan her şey. alġahım dedim cēfatımın huzuruñda saña dedim yālvarıyom cēfat benim_úçun yālvar_alġaha dedim hanı o bi mērdiven yāni alġā tırmanmaħ_için ēvet, onuñ_için ğurban_öldüm dedim daha çekeceK çilem mi var dedim, bel_ārisı bende, baş_ārisı bende, diş_ārisı bende daha varsa çileñ vēr çekim dedim. o ğun nasıl_āladım da yālvardım yātdīsam ğeçe rüyāmda şu suratıma şöyle biri bi şamar furur gibī_ētdi ama furmadı tabi suratım da öyle ğeşdi. vıj_ēdişine uyāndım bóle. yemin_ēderim baħ alġah dīnī, uyāndım ki bu āzım ğózum hiç bi şey yōħ. yemin_ēderim baħ. alġah dīnī üs yānımda, sevincimden ālarım hāla da úyħu uyānıyom túylerime baħ tiken tiken_oldu. ālarım ālarım ālarım sabahleyiñ ğaħdım ğuş gibi hamurumu yūñurdum, ğomşularımı alđım ēkmēmi yāpdım, bi mūcizeydi yāni ó ğeçe. her şey inaç, cāni ğónden inanursañ bārusañ her zāman yānında_o.

YER : AMASYA/MERKEZ/Kızseki

ANLATAN : Ayşe ILICAK/ Osman ILICAK

YAŞ : 76/78

KONU : Karışık

-annadım. adım āyşe ııcaħ, ııcaħ.

-ııcaħ. ósman ııcağ.

-ó da ósman ııcaħ.

-yētmiş_āltı. ben yētmiS sēkiS.

-otuz_üş döumlīm bilmīm nè yāpiyó.

-buraġı amasyānıñ ğıSseki kóyü.

-biz burda dōma böyüme buraġıyúğ. ğıssekü kóyü.

-ğır_öldü_úçun ğıSseki dēmişler.

-nē bilīm ğızları mı, ğızları mı çóumuş, ğırmımış dēmişler_öyle bilmiyóm. ğırsekü dēllerdi ğır. nēblīm dēmeg ki_öyleymiş.

burda yōħ.

-burda yōħ hāli hazırda.

-bizim esas dib kóyümüz yōħarı, yōħarıki kóydé var ēvliyá yá öyle yātur. ēvliyá var, yātur var, ğarāğleş diyög adına. ğara ğüleÇ. ğóleç ğóleç.

-góleç.

-neblīm işde gēdib ziyāret_ēdiyōlar, bi adağ adıyōlar, bi namaz gııyōlar, bi şeyler yāpiyōlar işde. yō bildūm.

-var bi yātur gibi şey var yāni çāhıı.

-yoğ yāni bi hēkēyāsı var mı dij. bilmiyōh dibini bilemiyōm.

-işde bize yātur dēllerdi yāni, oriyā gideller affedersin tōoğ mōoğ horuz muruz ataılar, kēsellerdi.

-kēsellerdi işde öyle bi yātur.

-namaz gııaııardı.

-ēyle gēdiyōlar var.

-var.

-bāzi maıılar dōruyū söylemesi_āyib danasını aıımi, başıını gōtūrüb dōıanduruyōlar. öyle bi şeyler yāpiyōlar.

-amasyā Sāten ēvliyā diyēri biliyōsun.

-ēşgi dūıneri, şindigi dūıneri heb dēşdi. ēşgiden sēkiz gūn davuı çāıaııardı kōyde.

-sēkiS gūn kōylū bēslerdi dūın yāpan bi hāne.

-kōylüye bütūn dūın_ēvi her_āşamınan yēmeg dōkardı. dūın_ēvine de kōylüceg gēdellerdi, kūnde otuz_züg gırh yūğ dādan kēsib odun gētūrülerdi. yōğ üç gūn, üç gūn odun gētūrülerdi, ondān sōna gūleş yāpaııardı gēlin çihduıdan sōra. duvaı yāpaııardı. şindi hebisi dēşdi bi ēcede oliyē bitiyē şimdi.

-bizim burda ēkseri hāley.

-hāley oynalıardı işde neblīm.

-simsim.

-simsim oynalıardı öyle bi şeyler oynalıardı.

-varıdı.

- tōoğ yārışı, sabıın yārışı onnar varıdı. yōğ dēve öyle yāpmazardı.

-yoğ oyūn yāpaııardı.

-oyūn yāparardı.

-tabi tabi.

-dēvē_ōyūnu yāpaııardı da dēve yōudu. adamıardan yāpaııardı.

-tabi.

-yēmeK kēsKék.

-yēmeg kēsgeK.

-bizim en mōhim şeyi kēsgeg, pııav.

-piliç pııavı, gūleşden sōna pııavı dāıduıudu, ét dāıduıudu gēce gēlen dūınciyē.

-sōra yōıa işgēfe dērig yā yōıa dāıııdı.

-yôha işgêfe bişerdi o pişavınan dâııudu.

-her hāniyé vèrürdü.

-buyúr? tatlı beg yòudu.

-tatlı êkserî hêlvá.

-hêlvá buıaııardı. ôle bi paıııává muıııává hanı öyle şeyler yòudu. biliyém gèndime göre. hêvleyê şindî gavırmıyá taviyá godüm unu, yáı ısıtayış gadár yáı goyóm. unu ıslayış gadar, içine godüm_unu. óndan sōna bēñzer gavuruyóm, óndan sōna şelbeTini kēstürüm yirmi dagga gáynadiyóm. şerbetini goyóm işde öylé yápiyóm.

-êvet.

-êdiyög tabaıılara basiyóm. nasıl isderseñ öylé yápiyõñ.

-tabi tabi o usúllár var. sandıa oturuıılar.

-ónnar var, ónnar varıdı. sōna gızbaşı dutaııardı bizim burda gèline, gèlin başı. o bütün her yirden baııış_aııudu gèline. dur şu ilacımı içim de.

-yirmi sēnenüñ_üsdünde gızım bunnar.

-tenzir damada boıııa hazıııardı gız_êviñden gèderdi, ona aıııardá bāııış. gèlin_aııııyá yēngeler gèlüdü gāpı mandaıııadı, çıtıııardı ona aıııardı, işde öylé böylé bi şeyler varıdı. emme şindi batdı hebisi. onı da duvaııda sēpiyó oynarken sēpiyódu gèlin. duvaıı şindi êsgiden dúın tēmeli cumāyá oııudu.

-bazar gúnú.

-gèlin pēşembē_õn çıııardı, cumā gún duvaıı_oııudu. şindi de heb bazara gèli, bazar gún gèlin çııııduııdan sōna bi iki saad bi toıııantu yápiyóııar. pēşembē_õn yápiyóııar.

-taııı Taıııııar.

-oynúyóııar, gèline daıııııacaıı daıııııarı daıııyóııar, yāni hēdiyé gab, aıııan gab né hēdiyé gótürúsen gèliñe oriyá gótürüyóııar öylö_oııuyó.

êsgiden réklı êlbiseler aıııardı. bēnimki yeşil düzüdü, çıııııgüsü, yeşildi. birban diyóııardı ó yeşil ipeglere êsgiden, birban. ôleydi.

-onun_úzerine gadife hırııa.

-úzerine gadife hırııa öyleydi.

-şindi ónnar yoh ki.

-şindi herkez gèlinnig gēyiyó. başımıza da oyalı yēmeni órterdüg. yoh öylé boncuıı muncuıı daııımazııardı, kēkúıı kēsellerdi êsgiden saçından gèliniñ yüzüne. né bilim ben işde yüzüne tēmi şindi şu saçın yá, şu boyda burdan bi bi birer top saç kēsellerdi. çıtııı_inne daıııııardı, yüzüne gèlüdü gèliniñ, éyi yāıııııdu. gāşına ker çekellerdi, kēr kēr öyle. o şindi cēzū yáııııardı, cēzūñ_ııını, óndan kēr yáııııardı. ó şindiki boyá çııııyóııar yá öylé dutardı o cōzūñ_ıııı. êteşde cēzūñ_ııını yáııııardı, gıynānı_ııını.

-kıynānı.

-gıynānı cēzūñ_ııını, ııını yēdūmüz yerini. yō gurúyken, onı yáııııardı, ııını de êccüg yā gataıııardı. sā yā yāni, ineg yáııı az bi şey onı yáııııardı. ó emme sōndan her bi şey çııııdı, aııııyóııar hanı şindi çárşudan.

-gêlin gáynatasınıñ_êvine gèlikene yã çállaıardı êşige.

-bi sübürge süslerdi gèlin gètürdü. nèblim bi év sübürgesi süslellerdi, gèline herkez sübürge aıudu muhağgaı anası. áyna dahaııardı, süslellerdi öyleydi. bı_iki gaşuı, tabaı gaşuı onı gòııardı yãni iki gaşuı iki tabaı damadınaı temsi yemeK yemiye yiyeceK yá ona, emme şindi herkez çársudan hazır her şey.

nèyi? yábani otıar.

-yábani ot bizim birde êkseri isirgan, kèkik.

-áyrıg bitiyè taııalarda nèblim ben çoı_otıar bitı emme adını bilmim ben. onı yèdinci ganeldeki şeye dòıdura sòrmaıu o otıarıñ_adı. ben bilmim valıa otıarıñ_adı. ısırğan, kòmeç o onnarı çoı yeı dı yãni bu ariya, sızıya diyò. kòmec, èbe kòmeci dèller bizim biralarda biter.

yòı. gètdim, bi diPlòma aıduı emme bize hèç gııaııarı çinglesiñ nèvin òretmenidi, şunu oıuı dèmedi, şı harfi yaziñ, şı harfi yaziñ yirmi doıuz harfi yazmayib òrendüyüğü. oıuyòı dèyi hiç şurayı oıuı dèyi ben hiç oıuma işitmedim. aa diPlòmamız var diPlòma vèrdi. yòı bizim zamanımızda kòyümüzde oıul yòudu, bizim kòyde öyle gıS çocü òıan çocü yòı herkeş çocüna altı bèş yaşındayken anã_oıuluna vèri burda. şindi asıı dèjšdi de ó zaman oıul yòudu.

nèblim yirmi bir yirmi iki varumuşdu.

-èlli bèş sène_oıdu gızım.

-emmi amcannan barabar bòyüdüğü sati yáylada, óvada bèrãber duruyòduğü. goııı.

-aııaba. èvet yáylıya biS sürü saıabydığü sòlemesi_áyıb. iki üç cüz goyúnumuz varıdı.

-bèrãber bòyüdüğü sãten.

-yá bu bènım amcamıñ gızı ben de ámicasınıñ òıı.

-buyúr?

-yòı şindi bitdi hèpisi.

-şindi kim gaşdariya gızım.

-var bi teg òıumuz var üç gızımız var. gızıñ_ıkisi amasyada, biri burda aa şindi gètdi.

-òıumuz da hasTãne amasada işde.

-dursun ıııcaı devleT hasdanesinde yirmi sènelig mèmur.

-bi tæg bòyüğü gız burdaydı siziñ_òıúnuz sıra gètdi ó da.

-var işde şimdi kèmal bèyiñ, bu kòyde.

-nazlı ıııcaı gáynatası gáynanasıyan yãni sòyadımız da dutuyò, aıırabamız yáıın_aıırabalıı yòı da uzadıdan bi gòy sade bizim. aıırabalıı öyle.

bèsledüğü.

-çòı çòbannıı yapıdı.

-şimdi òncèden goyún sürüsüydü, sònadın bəsi yapıdığü maı_úzerine çalııdığü. èvet bòyüğü háyvan. gııı başlıı afur var boş duruyò.

-gòren yòı şindi. herkez áyrı év_oıdu.

-ben dèneTcilig yapıdıım ön bèş sène yãni.

- mağ_alıb satma yāni ěrbādan_alıyōdu daşōvadan_alıyōdu amasada satıyōdu.
- tā suşēri ěrzurum, ězircan o ġıyıaru ġēzērdūġ. ġētdim ġētmem_olumu, çoġ mağıñı ġēttirdim. yā. unuttuğ_ġēbisi. sēgsen yēdidā ěmeklī_olduğ. bi dağ_ġēbisini bırağduğ.
- ěsnaflığdan ěmeklī_oldu.
- ězircan tabi çoġ ġūzel şeyir.
- o zāman dēfder dutduruyōlar bunnara dēfder dutduruyōlarıdı ō zāman.
- afedersiniS yirmi lirāykene vērgiyē ġirdiK, yüz yirmi lirā oğıncı dēfdere soğduğar bizi, biz de o cahillig oğur yāzallıġ yōğ bi dağ ōn bēşe üç_āyda ěmeklī_olduğ.
- yāş doğdu.
- yāş doğdu yāş ělli beş yāşımızda ěmeglī_olduğ.
- sen amasayā mı taşındıñıS mı sen vazife dōlāyisile mi ġēldiñ? ězircandasıñ.
- çoġ ġūzel.
- siS de sağluğ.

YER : AMASYA/MERKEZ/Ovasaray

ANLATAN : Nezihe SEZEK

YAŞ : 64

KONU : Karışık

ġēlirim yōğ, ġōcam yōğ. işdē ā bu on barmāmiñ onunu işdē ġazan şē_ēdib yiyōm yāni. bi de dōsūzum mar yānimda ġıS çocū torunum. onı oğuduyōm. ěvet ěvet anası babası sā bağmıyōlar, ben bağıyōm, ben bōyūtTüm, ben oğutim. annesi ġōcada, babası da ġēzi, ipeg kōyde. ěvet ěvet ěvet. yāş muşı yōdu yāğrum, ġundahdāydı yānıma ġēlinci benim, sādıcē on ġūnnūdū. on ġūnnūdū işdē bi yāş dēmeden vardı ġōcası, ġoyā ġōciyā vardı suğuvāniñ ġōlāy kōyūne, ōndan sōna ben dē vērdūġ ġabil_ētdiler, ō ġōcası oğan taraf ġāynāna, ġōca çocū ġabil_ētdiler, bir_āy sōna ġabil_ētmediler. ěvet ben bağdim. babasına vērsem babası zāten bağmaS. Sāy_olu çocug, çocug ěyce. şindi oğudu, türizim oğuluğunda, amasyāniñ şurda şe türizim var yā yāvrum, orda oğuy yāvrum. orda şindi bu āy, bu hafda ġēlēcik, şeyē ġidēcik aman işdē antalyiyā dēğl, başğā yēre ġidēcig, ġōr aman şey yōğ yāvrum yōğ, oğan dōğul ġıS çocū. ġursa ġidicig yāni şeyē ġidicig, ataña rāmet yāvrum nēblim işdē oğumuşlūm oğmadū_uçun bilmiyem.

ismim nēzihā. ěvet sēzēk. ěvet nezaha sēzēk. ben yāvrum işdē bi sēnem mar ki hālā ġaş dēmiyā, yāni yāşlılığ_āylī ağaca āylığ_āğacam bi sēne. atmiş dōrt, ataña rāmet yāğrum. bilemiyōm ki yā. ağmiyōm yāvrum. yāşlılığ dağ dolmadığar dēyi vērmıyōlar. dağ bi sēnem var yāni. ben işdē buralım. bu ōvāsaray. ěvet ěvet. yōğ yōğ. ěve şurası ağdā, ağdallar yāni. artuğ_ışdē ne bülüm bilemim ki yāğrum, ne ōvāsarayā ġurulmuş mu ōvāyā mı ġurulmuş mu dēyi mi. acabā her kōyñ bi lağabi olī yā dēmeg ġi buraniñ lağabi da öyle. ěvet yēllisim ěmme bi ěvimden başğā bi şeyim yōğ yāğrum. ne tağlam ne mağım ne mülküm, bi bağçem mar bi de ěvim mar, bi de canım var, ağğā çoğ şühür hamd_ossun ayāğdayim.

ġūnnūç ġēdiyōm yāğrum ġūnnūç ġidim, temūzlūğ yāpiyōm da şindi yāpamiyōm ěmme temizlū. tansiyonum çihī hem ġuccūğ var hem bōyūğ var. ġidemiyōm yāni temūzlū bırağdim artuğ,

şindi kim goñu goñşu daa işler başlamadı, başlayıncı dërsele gidiyöm_ışdé bês_on gurus alıyöm. aļlah rāzı_ossuñ goñunuñ goñşusunuñ yardımınan da çocuğ işdé ayáħda. bābası, anası bês gurus vèrdı yoh. yoh gi vèrsiñ. èvet ben olmasam açuħda gālacah, şey_olacah zay_olacah çocuħ, ğıS çocū yāvrum. işdé böylë. İşallah yāvrum bilemem artuħ, ne bilim aļlahdur İşallah baħar. ne baħar dërim ne de baħmaz dërim, bilemiyöm. ben aļlah rızası_úçun baħiyöm yāvrum, aļlah rızası_úçun. çoh yèrde çoh háyrim yoh. búyruñ çáyimi içiñ? canım benim bi şey dey.

hayır yoh yāvrum. oħuluñ oñunden bile geçümedi beni anam. işler vardı, ħarman oraħ. on bês. èsgiden baba ana nëriyé vèrüse oriyá varuyoduñ, güccüğden satıyoduħlar. şindi èmme yim bês, otuz yaşlarında varıyolar, nè èyiki. şimdiki aħlım_ossa yanı èvlenüdüm de işdé_öylésine. yāvrum vaļla. öylé canım benim.

èvet Pı_afda yābdıħlar da èsgiden motur mutur atınan. èvet atdı gèldüğ. ey unuttum gètdi yāvrum benim aħlım. hoşgeldiñ yāvrum. işdé unuttum vaļla. ben hëç aħlım var mı. vaļla. aman yāvrum ey nōlıcaħ. unudu ben unuttum işdé. benim çoh ğafama neler gèldi neler gèşdi ki annatamam yāvrum.

eh_ışde yāpdım. èlüsü yāpdı, bi ğat yātaħ bile yāpmadı bābam anam baña. ğörümüm yāpdı yātāmı. durumi eyi mısa kōyüñ yārisi_emme işdé ana var anacāz var. ben ğünnüç gèdiyöm. yanı ana ana var èvladına çoh şey_èder, ana da hëç benim anam da hiç_ış yōudu bābamda hiç_ış yōudu. yātmasıħlar mēzerinde. çoh hağğım var_önnarda. taļlamız tapanımız nası vardı, maļımız melālımız. benim çeyim çohdur yāvrum, ben çoh çëgdım vaļla. siS siS_oluñ yāvrum aman aman aman işi ğücü ossuñ, kōkú kütú belli_ossuñ, asıl insan èvladı_ossuñ. aman aman yāvrum èteşlere yānma. vaļla baħ yāvrum. hele de bu èsirde bu devirde. bizzer çekiyoh_amme şimdikiler çekmiyö da çekemı de yāni canım benim.

buriyá şey mi gèldi ellā vāli mūli. açılı, açılış var. şey şey yèmekāne yāpmışdı muħdar yāpdımış da onuñ açılışı varımış, oña gitdiler kōyüñ bu mēleniñ adamları. bilmüm ben ne bülüm yāvrum. bilmüm yāvrum hiç yanı ilgim yoh, yèmegāne niyé yāpdıħa, niyé yāpmadıħa.

èvet, ey şu tikán, tikāncuğ tikán. şo şey yāvrum kōmeç, şu ot daa da. èfelig èvet èveli èfelig bu var_amma burda yoh. olmasın, èfelik var, ğuşğuş vār, yèmlig var, ondan sonamayım tekilcān var, madımaħ var, kōmecı yāzdıñ mı? tāmam bi de ğara madımaħ var. onnar var_ışde yāvrum.

ben baħcama biber, badıļcan, tomatis işdé elime ne geçerse, fasiyē èküm yāni. ağcım marıdı ceyüzüm var üş dörT daļ ğoca ğoca bu sene de sōuħ yāħmış. èvet olmadı yāni yāprā va şimdi yāħmış dëmeg ği sōuħ varıdı da. bi de bi daļ armudum var, fişnem var, kirázım, erüm nëyim yoh yanı. var da erüm kótú. yanı kótú dëdüm olmuşu yenı, ħamı yènmı. can erū dille, èvet can erū diyelá, ħanı yèşiliñi yiyöħar yá, èvet onı ondan diyöħar.

onı işdé ğótürecēm, èkdūmi şey dikdim mārul dikdim, mādenüs digdim, onnarıñ_úsdüne sēpecem, suyú sēpdürecem ği yāriħib ta_ħavā_alımasın dëyi. këmre, maļ maļıñ şeyi këmre èvet èvet.

bāa baħma sen, toplarım. yoh yoh sōuħ dō, ben çohdan yāħmım sobayı sèvmiyöm ısıcā. vaļla hiç ısıcaħdan yüzüm yoh yāni, canım benim yāvrum.

èyim böle gidecēm, şöle yol var yá yolđan dōnecām. siS amasyādan mı ğeliyöñuS? eyı yāvrum eyı. olsun eyı tamam ğoley ğessin yāvrum. áyilli işler. sen de saol yāvrum. esdaFuļlah esdaFuļlah eyi kótú mü işdé ğonuşduğ yāvrum, tanışduğ. búyruñ çáyimi içiñ. vaļla canım benim. eyı yimedüğ içmedüğden sōna aļlah nè vèrdiyse yèrúğ içerúğ. yāvrum saol yāvrum. áy canım benim yāvrum. o nè dëmeg helāl_ossun.

KAYNAKÇA

- AL KAYA Ercan, “Sibirya Tatar Türkçesindeki Uzun Ünlüler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Turkish Studies**, Volume 3/4, Summer 2008, ss. 19-42.
- Amasya İl Yıllığı, T.C. Amasya Valiliği, Amasya 2007.
- AYDIN Mehmet, **Aybastı Ağzı** (İnceleme-Metin-Sözlük), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2002.
- AVCI Yusuf, Amasya Aydınca Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 1988.
- BANGUOĞLU Tahsin, **Türk Grameri, Ses Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1959.
- BANGUOĞLU Tahsin, **Türkçenin Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- BAŞDAŞ Cahit, “Türkiye Türkçesinde Asli Uzunluk Belirtileri”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, C. II, Ankara 2004, ss. 19-30.
- BURAN Ahmet, “Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni”, **3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, ss. 207-214.
- BURAN Ahmet, “Anadolu (Türkiye Türkçesi) Ağızlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi ve Bu Konu İle İlgili Sorunlar”, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, ss. 89-92.
- BURAN Ahmet, “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler”, **II. Kayseri Ve Yöresi Kültür, Sanat Ve Edebiyat Bilgi Şöleni**, Erciyes Üniversitesi, 10-12 Nisan 2006, Kayseri, s. 288-305, **Prof. Dr. Ahmet Buran Makaleler**, Turkish Studies, 2008, Ankara, s. 530.
- CAFEROĞLU Ahmet, “Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara 1964, ss. 1-33.
- DEMİR Nurettin – YILMAZ Emine, **Türk Dili El Kitabı**, Grafiker Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2010.
- DEMİR Nurettin, “Ağız Araştırmalarında Derleme Teknikleri”, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni**, TDK Yay., Ankara 1999, ss.78-88.
- DOĞANBAŞ Muzaffer, **Kültürel ve Sanatsal Boyutuyla Amasya**, Amasya 2003.
- EKER Süer, **Çağdaş Türk Dili**, Grafiker Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2006.
- ERCİLASUN Ahmet Bican, “Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri”, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, ss. 43-49.
- ERDEM Mehmet Dursun - GÜL Münteha, “Kapalı e (è) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi”, **Karadeniz Araştırmaları**, Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi, S. 11, Güz, Karam Yayınları, Çorum 2006, ss. 111-148.

- ERDEM Mehmet Dursun - KİRİK Esra - ÜST Sibel - DAĞDELEN Güner, “Türkoğlu Ağzı (Kahramanmaraş Ağızları-1)”, **Turkish Studies**, Volume 4/8 Fall, 2009, ss. 2522-2565.
- ERDEM Mehmet Dursun, **Asarcık Ağzı**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001.
- ERDEM Mehmet Dursun, “Ağızlardan Etkilenme Derecelerine Göre Osmanlı ve Eski Anadolu Türkçesi Metinleri ve Bu Metinlerin Diline Kaynaklık Eden Ağızlar”, **İlmi Araştırmalar Dil ve Edebiyat İncelemeleri**, S. 22, Güz, 2006, ss. 83-110.
- ERDEM Mehmet Dursun - BÖLÜK Ramazan, “Kaş (Antalya) Ağzı Ses Özellikleri Üzerine”, **Turkish Studies**, Volume 6/1, Winter 2011, 2011, ss. 406-447.
- ERDEM Mehmet Dursun, “Amasya Ağızları”, **I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, T.C. Amasya Valiliği, Amasya 2007, ss. 811-819.
- ERDEM Mehmet Dursun, “Anadolu Ağızlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine”, **Turkish Studies**, Volume 3/3 Spring 2008, s. 502-562.
- ERGİN Muharrem; **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Basım-Yayım-Tanıtım, İstanbul 2003.
- GABAİN A. Von, Eski Türkçenin Grameri, çev. Mehmet Akalın, TDK Yay., Ankara 1988.
- GEMALMAZ Efrasiyap, **Erzurum İli Ağızları**, (1.Cilt). Atatürk Üniversitesi Yay. Erzurum 1978.
- GÜLENSOY Tuncer, **Kütahya ve Yöresi Ağızları**, Ankara 1988.
- GÜLSEVİN Gürer, **Yaşayan ve Tarihî Türkiye Türkçesi Ağızları**, Özel Kitaplar, İstanbul 2010.
- GÜNŞEN Ahmet; **Kırşehir ve Yöresi Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- GÜRBÜZ Adnan, **Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 1993.
- GÜRBÜZ Adnan, “15–17. Yüzyıllarda Amasya Kalesi”, **I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, T.C. Amasya Valiliği, Amasya 2007, ss. 85-104.
- <http://amasya.gov.tr>.
- KARAHAN Leylâ, **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996.
- KARAHAN Leylâ, “Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar”, **Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999, ss. 24-29.
- KARAHAN Leylâ, “Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili- Ağız İlişkisi”, **Turkish Studies**, Volume 1/1 Summer, 2006, ss. 1-12.
- KORKMAZ Zeynep, “Batı Anadolu Ağızlarında Asli Vokal Uzunlukları Hakkında”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara 1953, ss. 197-203.
- KORKMAZ Zeynep, **Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi(Fonetik)**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994.
- KORKMAZ Zeynep, **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

- 📖 KORKMAZ Zeynep, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, C. I-II, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- 📖 KORKMAZ Zeynep, **Grammer Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- 📖 KORKMAZ Zeynep, “Batı Anadolu Ağızlarında Asli Ünlü Uzunlukları Hakkında”, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, C. II, TDK Yay., Ankara, s. 123-127.
- 📖 MENÇ Hüseyin, **Cemal Kutay’ın Önsözü İle Olaylar ve Belgelerle Amasya Tarihinden Sayfalar**, Eser Matbaası, Amasya 1987.
- 📖 MENÇ Hüseyin, **Tarih İçinde Amasya**, Net Ofset, Ankara 2000.
- 📖 PEKACAR Tevfik, **Suluova Ağızları**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2003.
- 📖 SAĞIR Mukim, “Anadolu Ağızlarında Ünlüler”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara 1995, ss. 377-390.
- 📖 SAĞIR Mukim, “Anadolu Ağızlarında Ünsüzler”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara 1995, ss. 391-409.
- 📖 TANSU Muzaffer, **Durgun Ses Bilgisi ve Türkçe**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1963.
- 📖 TİMURTAŞ Faruk Kadri, **Eski Türkiye Türkçesi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1977.
- 📖 **Yurt Ansiklopedisi**, C. 1, Amasya Maddesi, 1981, s. 419.